

Türkiye'de...

Seçimler - Bir Alternatif Oluşturmanın Sorunları Üzerine Notlar

Birikim'in Haziran-Eylül sayılarında yayınlanan 14 Ekim seçimleri ile ilgili yazılar, aşağıda özetle anlatılan tesbitlere dayanmaktaydı.

Türkiye toplumunun 1970'li yıllar boyunca yaşadığı yoğun politikleşme süreci, 1977 ortalarından itibaren toplumsal muhalefet hareketinin durgunlaşması ile birlikte, buna bağlı olarak sona ermektedir. Toplumsal muhalefet hareketini oluşturan geniş emekçi yığınlar, kendilerini harekete sürükleyen nedenler veya sorunlar ortadan kalktığı, çözümlendiği için değil buna ilişkin umut göçelendiği, çözüm imkânı görmediği, bulamadığı için yorgun bir memnuniyetsizlik içinde kendi sularına çekilmektedirler. Geniş yığınların kendiliğinden arayış ve hareketi, yeni bir toplum ve hayat tarzının bilincine ve eylemlilik biçimlerine yöneltilmemiştir. Bu içerikte bir alternatif olmadığı için toplumsal muhalefet hareketi «kendi kabuğuna» bir başka deyişle «düzen kanalları» içine çekilmeye başlamıştır. Bu olgu, ekonomik-toplumsal yönüyle «sorunlarıyla yaşamaya alışmak eğilimi»nin güçlenmesi biçiminde gözlemlenmektedir. (Yokluklar, kuyruklar, hızla yükselen fiyatlar karşısındaki öfkeli tevakkül) Siyasal yönü ise «istikrar özlemi»nin yeni nasıl olursa olsun kalıcı bir iktidar isteğinin yaygınlaşması biçimindedir. İdeolojik planda ise politik bıkkınlık, (apolitikleşme) eğilimi olarak kendini çeşitli biçimlerde duyurmaktadır.

AP'nin 14 Ekim seçimlerinden kazançlı çıkacağını öne sürerken bu tesbitlerden hareket etmekteydik. Dolayısıyla AP seçim zaferini sırf CHP ağırlıklı hükümetin başarısızlığına bağlamanın yanlış ve yetersiz olduğuna önceden işaret etmiştik.

Türkiye toplumu toplumsal muhalefet hareketinin yükselişinin duraklamaya başladığı 1977 ortalarından itibaren yeni bir döneme girmektedir. Bu ana tesbit özellikle CHP ağırlıklı hükümet kurulduğu andan beri bu dergide sürekli işlenmiştir. Apolitikleşme eğiliminin gözlenir hale geldiği ve CHP ağırlıklı hükümet tarafından da özellikle beslenmeye çalışıldığı çeşitli vesilelerle vurgulanmış ve sosyalist hareketin bu gelişmeyi hâlâ önleyebilir durumda olduğuna işaret edilerek bunun için sosyalist demokrasi anlayışından hareket edilerek geniş yığınların politik, toplumsal faaliyet alanlarına aktif biçimde katılımına elverişli bir platform oluşturulmasının zorunluluğu anlatılmıştı. Bu yöndeki çabalar özellikle Malatya ve ardından Sivas'ta faşist tertiplerin hemen ertesinde sürdürülmüş, Birikim'in

Ağustos 1978 dahil bütün sayılarında faşistlerin iç savaşına yönelik girişimleri ile devleti restore etmeye çalışan ve bu nedenle geniş yığınların politikleşmesini önlemek isteyen CHP öncülüğündeki çalışmaların karşısına çıkarılacak sosyalist demokrasi platformuna ilişkin konular işlenmiştir. Ne var ki sınırları artık iyice belirsizleşmiş «sosyalist hareket» alanında bu yönde bir inisiyatif görülmedi. Ardından faşist hareketin K. Maraş katliamı, geldi. Artık belli olmuştu ki Türkiye toplumunun yoğun bir politikleşme yaşadığı 1973 sonrası bunalım çözüm aşamasına varmıştır. Bu çözüm ya faşistlerin zorladığı içsavaş ortamında ya da düzenin iki temel partisinin istediği demokratik düzenin alınmış platformunda bulunacaktır. Böyle bir durumun doğuşu, iktidara geliş misyonu bu duruma varılmasını önlemek olan CHP ağırlıklı hükümetin iflası demektir. Dolayısıyla düzenin karşılaştığı bunalımı «demokratik düzen» platformlarında gidermek yönündeki çabaların başarıya ulaşması CHP'den çok AP'yi güçlendirecektir.

Birikim'de «içsavaş» mı «demokratik düzen» mi düğümünün en geç Haziran ayında çözüleceği belirtilmişti. Nitekim öyle oldu. Haziran ayı ortalarında faşist hareketin sahip olduğu inisiyatifli yitirdiği, dolayısıyla bunalıma «demokratik düzen» platformunda çözüm aranacağı belli olmuştu. Şu da belli olmuştu ki CHP ağırlıklı hükümetin ömrü 14 Ekim'de sona erecektir.

Bu varsayımı geçen sayımızın seçimlerden önce yayımladığımız başyazısında belirtirken seçimlerde AP'nin CHP'den daha çok oy toplayacağını zaten tahmin ediyorduk. Fakat herşeye karşın CHP'nin bu derli çok oy kaybına uğrayacağını, AP'nin %40 oranında aşacağını beklemiyorduk. Kanımızca CHP %35 civarında oy toplayabilirdi ve AP %45 oranının üzerine 14 Ekim'den sonraki muhtemel bir erken seçimde varabilirdi.

14 Ekim seçimleri sayısal tahminlerimizde uygun sonuçlanmadı ama yazımızın başlangıcında özetlenen tespitlere dayalı analizi, istemediğimiz oranda doğruladı. Açıkça gösterdi ki, toplumsal muhalefet hareketi «kendi sularına», «düzen kanallarına» çekilebilmiştir. Toplumsal muhalefetin aktif varlığıyla karakterize olan 1973 sonrası —ki asıl başlangıç tarihi 1969'dur— dönem kapanmaktadır. 14 Ekim sonuçları bunu resmen tescil etmekle kalmamış, içine girilen politik durgunluk sürecinin önceden görüldüğümüzden daha hızlı seyrettiğini, «istikrar eğilimi»nin sandığımızdan daha güçlü olduğunu göstermiştir.

Kimileri bu sözlerden sosyalistlerin anılan koşul-

lara uymasının önerildiği sonucunu çıkarabilir. Eğer koşullar apolitikleşme, istikrar özlemi v.b. deyimlerle tanımlanıyorsa, önerilen şey de buna paralel özellikler taşımalı hüküme varabilirler.

Bunlar «koşullara uymayı» ike eden, «gerçek»ci sosyalistlerdir.

Fakat Türkiye, sosyalist anlayışın «koşullara uymayı» değil, koşulları dönüştürmeyi öngördüğünün bilincinde olan sosyalistlerin sayısı bakımından hiç de yoksul değildir. Burada bu nitelikte olan sosyalistlerle konuştuğumuzu varsayıyoruz.

1979 Ekim seçimleri ile resmen başlayan —birkaç yıllık— evrenin, orta-sağ eğilimlerin güçlenmesi biçiminde yaşanacak bir politik durgunluk ve istikrar evresi olacağını söylerken, varolan bir gerçekliği formüle ettiğimizi ve bu gerçekliği değiştirmek için onu her yönüyle tanımanın bir önkoşul olduğunu biliyoruz.

Bu nedenle yapacağımız inceleme ve değerlendirme iki bölümden oluşacaktır. Birinci bölümde 14 Ekim seçim sonuçlarının Türkiye'de siyasal düzen —ve düzen partileri— açısından inceleyeceğiz. İkinci kısımda ise sosyalist hareket açısından çıkarılması gereken sonuçlar üzerinde duracağız.

1969-1979 DÖNEMİ

Türkiye toplumunun son yıllarda yaşadığı yoğun politikleşme olayının, onun gerisindeki ekonomik-toplumsal-siyasal-kültürel bunalımın ortaya çıkış tarihi 1969'dur.

Birikim'deki çeşitli yazılarda bunun bir geçiş bunalımı olduğu noktasını sürekli vurguladık —iki boyutu olan bir «geçiş»ti bu— ilk boyutunu, gelişen kapitalizmin geleneksel yapıyı değişime zorlaması olusu oluşturmaktadır. Dönemin ilk evresinin —1969/1973— o'ularına damgasını vurmuş budur. 1973 sonrasında ise ikinci boyut eklenmekte ve hızla ağırlık kazanmaktadır. 1973 sonrasında gelişen kapitalizmin yarattığı sorunlar ön plana geçmeye başlamıştır. Bu evrede, bir yandan geleneksel yapının değişime zorlanması, hatta hızla kökünü tüpüye uğramasının karmaşık sorunları siyasal-ideolojik düzeylerde etkilerini sürdürürken öte yandan Türkiye'deki kapitalizm, gelişiminin yeni bir evresine giriş sorunlarıyla yüz yüzedir. Fakat 1973 sonrasında siyasal gelişmelerine asıl yön veren olgu toplumsal muhalefet hareketinin ortaya çıkışıdır. Bu olgunun 1969-1973 evresinde belli bir doğrultuda seyreden siyasal gelişmeleri nasıl etkilediğini, değiştirdiğini göreceğiz.

Türkiye'de 1960'larda ivme kazanan kapitalizmin gelişmesinin tarihe kadar içinde veya yanına yaşadığı geleneksel yapıyı değişime zorlaması, hatta yer yer çökertmesi, ilk politik sonuçlarını 1969 seçimlerinin az öncesinden itibaren göstermeye başladı.

Seçimlerin az öncesinde N. Erbakan'ın başını çektiği bir hareket AP yönetimi ile önce Ticaret ve Sanayi odalarında çatıştı. Daha sonra Erbakan AP'den aday olmak istedi. Veto edildi ve bağımsız aday olarak secime girdiği Konya'da üç milletvekiliğine yetecek kadar oy topladı. 1970'de ise MNP (sonraki MSP) kurulmuştu.

Gerçi AP 1969 seçimlerinden yine iktidar partisi olarak çıkmıştı ama bu kez, 1965'te sağladığı %53'lük oy oranı %46,5'a düşmüştü. Fakat asıl önemli düşüş seçimlerin üzerinden altı ay geçmeden patlak verdi. Sonradan DP'yi kuracak olan 41'ler 1970 Mart'ında Demirel hükümetini düşürdüler. Her ne kadar AP, «transfer»lerle yeniden mecliste çoğunluğu sağlamışsa da, artık anlaşılmıştır ki, 1946'dan 1969'a kadar önce DP, daha sonra AP'de gerçekleştirilen sınıfsal ittifak bozulmuştur. İktidar krizi gündemdedir.

Bozulan bu egemen sınıflar ittifakı iki kesimden oluşmaktadır. İki, geleneksel üretim düzenine bağlı orta-büyük mülk sahipleri bu üretime bağlı dağıtım ellerinde tutan tüccar zümresidir. Öteki kısım ise gelişen kapitalist üretimin tarım, ticaret, sanayi ve mali burjuvazisinden oluşmaktadır. DP ve AP ilk kesime, kapitalizmin gelişmesine sarsıntısızca ayak uydurabileceklerini, çıkarlarını daha da arttıracaklarını vaad eden bir program sunmaktaydılar. 1960'lı yılların sonuna kadar bu program sözü edilir sorun yaratmadan uygulanabilirdi.

Fakat bu arada ittifakın bozulmasını kaçınılmaz kılan iki koşulda oluşmaktaydı. Biriktirdikleri önemli servetleri sermaye haline getirmek isteyen bir «taşra burjuvazisi» doğmuştur. Bunlar varolan (montaj-tüketime dönük) sanayileşme yapısı içinde kendilerine yalnızca metropollerdeki sanayi sermayesine «eklenmek» yolunun açık olduğunu görmekteydiler MSP'yi kuracak Erbakan'ın teknokrat kadrosu, bu kesime «İslâm Ortak Pazarı» ve «Ağır Sanayi» tezlerine dayalı bir program kazandırdı. XVII y.y.'da İngiltere'de ortaya çıkan ünlü Puritan işadamları olgusunun prodüye kaçan bir henzeri gibi olmasına karşın 1973 seçimlerinde ve ertesinde görüldü ki MSP ciddiye alınmaması imkânsız bir oy gücünü temsil etmektedir.

İttifakın bozulmasına yol açan ikinci etken sanayileşmenin tüketim malları üretimine dönük oluşu ile yakından ilgilidir. Tüketim endüstrisi, geleneksel üretimin konusu olan malların birçoğunun aynı veya yerine ikame edilebilir olanlarını daha bnl ve ucuz üretmekte, ayrıca tüketim normlarının de değişmesine yol açmaktadır. Bu sonucu belli rekabet birçok geleneksel üretim sektörlerini adeta yok ettiği gibi, bunlara bağlı ticaret sektörünün de durumunu kritikletirdi. Tüketim endüstrisinin, yerli hammadde ihtiyacını ve ürünlerinin pazarlanmasını kendi yaygın acentalar örgütü ile sağlıyor oluşu, geleneksel tüccar kesimlerin yıllardır sahip oldukları yerel politik sözcülük konularını da geçersizleştirmekteydi. 1970'de AP'den ayrılan «41»lerce kurulan DP'nin bu kesimlere dayandığı, gerek aldıkları oyların incelenmesinden gerekse savdukları görüşlerden kolayca anlaşılır. Fakat toplumsal tabanın belirttiği bu partinin hızlı çöküşünün de nedenidir. DP'nin 1973'de topladığı %11,9 oyun büyük kısmı yeniden AP'ye döndü, bir kısım da MHP'ye kaydı.

1969 seçimlerinin hemen ertesinde AP'de temsil edilen sınıfsal ittifakın bozulması ile doğan iktidar krizi, 1960'dan böyle bir krizi beklemekte olan geleneksel asker-sivil zümrenin hedeflediği darbe girişimine elverişli bir ortam yaratmıştı. Kendisini toplumun doğal yöneticisi sayan, bu feodal kökenli anla-

vişini Kemalizm'de formüleştiren sözkonusu zümrenin de devreye girişiyle 12 Mart rejimine varıldı.

12 Mart döneminin tek kesin siyasal sonucu, bu sonuncu zümrenin bir siyasal güç olarak bu tarihe kadar sürebilmiş etkinliğinin tamamen sona ermesidir.

1973 seçimleri, 1969'da başgösteren «geçiş» bunalımının niteliğini olabildiğince açık yansıtmaktadır. 1965'de %52.9, 1969'da %46.5 oranında oy toplayan AP'nin oy oranı %29.8'e kadar inmiştir. DP %11.9, MSP %11.8 oranında oy almıştır.

Fakat aynı seçim, yeni bir gelişmeyi göstermektedir. CHP'nin 1969'daki %27.4'lük oy oranını %33.3'e yükseltmek en büyük parti haline gelmesi olayının ifade ettiği gelişmedir. Kaldığı CHP, iki ay sonra 9 Aralık 1973'de yapılan il genel meclisi seçimlerinde %37.1 oranında oy toplayınca bu gelişme merkezde bir önem kazandı.

CHP, örneğin 1961 seçimlerinde aldığı %36.7'lik oyun geldiği kesimlerin değil, yükselen toplumsal muhalefet hareketini oluşturan yoksul, ezilen kitlelerin oylarıyla en büyük parti haline gelmiştir. Anında görülen ve 1973 sonrası siyasal gelişmeleri varlığıyla belirleyen olgu budur.

Bu belirlemeyi kendisinde izleyebileceğimiz başlıca üç gelişmeye burada yalnızca değinmekle yetineceğiz.

İlki bizzat CHP yönetiminin aldığı «önlemler»de görülür. CHP, kendisi ile etrafında toplanan toplumsal muhalefet hareketi arasındaki eğilim farklılığının bilincindedir. Bu nedenle parti içinde gerekli operasyonlar yapılarak, kendisine yönelen hareketin kendisini belirler hale gelmesini önlemeye hemen girişmiştir. Dikkat edilirse 1973 sonrasında Ecevit yönetiminde yapılan parti-içi operasyonlarda «sol»ya yönelen kanatların etkisizleştirilmesine çalışılmıştır. Önce en «sol» kanat öteki hizipler tarafından, daha sonra bunlardan daha «sol» görülen öteki hizipler tarafından genel yönetimden uzaklaştırılmışlardır. Şüphesiz CHP yönetiminin bütün önlemleri bununla sınırlı değildir. Öbür «önlemler»i ileride konu edineceğiz.

İkinci gelişme 1969 ertesinde bozulduğunu söylediğimiz sınıfsal ittifakin yerinden AP etrafında kurulmaya başlanmasıdır. Bunun itici nedeninin yine toplumsal muhalefet olgusu olduğunun burada bir tek kanıtını gösterebileceğiz. O da şu: 14 Ekim 1973 seçiminde %29.8 oy alan AP, iki ay sonra yapılan il genel meclisi seçiminde oylarını %32.3'e çıkarmıştı. Ancak toplumsal desteğinin niteliğini az önce belirttiğimiz DP oy oranını korumuştur. Fakat seçim, CHP'nin oy oranının hızlı artış nedeni olan hareketin, 1973 sonrasındaki yükselen politik eylemliliği, sözü edilen kesimin telaşla DP'yi terketmesine yol açtı. 1975'de yapılan ara seçimde DP ancak %3.2 oy toplamıştı. AP ise %40.8'e kadar yükselmişti.

Fakat DP'yi terkeden oyların hepsi AP'ye gitmemiştir. 1975 seçiminde çok düşük olan (%58.4) katılma oranı, sözünü edeceğimiz üçüncü belirleyici olguyu seçim sonuçlarında yansıtmamıştır. Bu olgu faşist hareketin kendi boyutlarındaki hızlı gelişmesidir.

1965'den 1973'e kadar %3 civarında oy toplayabilmiş olan MHP, bilindiği üzere 1977'de %6.5 oranında oy toplamış, 1973'de 362 bin olan seçmen sayısı 950 bini geçmiştir. MHP'nin bu büyümesi, toplumsal mu-

halefet hareketinin yükselmesine karşı mülk sahibi sınıfların duyduğu reaksiyondan kaynaklanmaktadır.

Toplumsal Muhalefet Hareketinin Sınıfsal Yapısı ve Yol Açtığı Genel Siyasal Gelişmeler

Toplumsal muhalefet hareketi, 1973 sonrası evrenin bir olgusu olarak, geçiş bunalımını oluşturan iki temel sürecin ortak ürünüdür. Kapitalizmin gelişimiyle hızla artan işçi sınıfının büyük bölümü ve yine bu süreç içinde büyük artış göstererek yüzbinleri bulan teknik elemanlar kesiminin yanı sıra, kapitalist gelişmenin ürünü olmayıp bu sürecin yarattığı dengesizliklerden etkilenen memur zümreleri ve o dönemde kadar siyasal-toplumsal baskı altında tutulmuş Kürtler ve Alevi topluluğunun büyük kesiminden oluşmaktadır.

Bu hareketin henüz ortaya çıkmadığı 1969-1973 döneminde, siyasal gelişmeler bir iktidar krizi eksenindedir. Kapitalist mülk sahibi sınıflar ile geleneksel üretim düzeninin orta büyük mülk sahibi sınıfları arasında, büyük bürokrasi ve ordu komuta kadrolarının da katıldığı mücadele, mevcut siyasal düzenin üst kurumları içinde cereyan etmektedir. «Yöneticiler» düzeyinde başgösteren, o düzeye ait araçların kullanıldığı bir politik mücadele verilmektedir.

Oysa 1973 sonrasında itici hareketlilik yönetilenler düzeyindedir. Bütün ülke çapında, doğrudan siyasal işlevi olsun veya olmasın toplumun tüm kurumlarında, toplumsal örgütlenişin her parçasında yürürlükte olan bir mücadele başlamıştır.

Toplumun iki ayrı cepheye ayrıştığı bu mücadele sürecinde mevcut siyasal düzenin kurumları işlevlerini yerine getiremez hale gelmişlerdir. Devletin bürokratik aygıtı, hatta güvenlik güçleri toplumdaki genel saflaşmaya bağlı olarak ayrışmaya başlamış, bizzatı devlet aygıtının kendisi «mücadele alanları»ndan biri olmuştur. Parlamento etkisini yitirmiştir.

Buna karşılık sayıları hızla çoğalan kitle örgütlenmelerinin siyasal ağırlığı fazlasıyla artmıştır. Büyük kısmı ekonomik-mesleki talepler için kurulmuş olan bu örgütler, 1977 ortalarına kadar bu işlevlerinden ziyade üstlendikleri politik işlevler doğrultusunda faaliyet bulmuşlardır. Ülkenin pek çok yerinde bu örgütler, parti şubelerinin yapageldiği mahalli siyasal yönlendiriciliği kendi üzerlerine almışlardır.

«Sol cephe»deki bu durum belli oranda sağ cephe de görülebilmektedir. Nasıl solda bu örgütlenmeler sosyalist eğilimlerin inisiyatifleriyle kurulmuş ve onlarca yönetilmişse, sağda da kitle örgütlenmesi faaliyetini yürütenler faşistler olmuştur. Bunlar soldaki her örgüt türünün benzer karşısını kurmuşlardır; ancak bu örgütler soldaki kitle örgütlenmeleri kadar güçlü ve etkin olamamışlardır.*

* Sağ partiler ile ekonomik-mesleki örgütler, ve öteki kitle örgütlenmeleri arasındaki kurulu ilişkiler esasta aynı kalmıştır. Oysa CHP'nin de dahil olduğu solda durum değişiktir. Genel adlandırılmayla «demokratik kitle örgütleri», siyasal hareketliliğin odaklandığı yerlerdir. Büyük basın, televizyon ve sendikacı kadrolar içindeki yerleşik

Bu sağın, özellikle faşistlerin kitlelerle organik bağlantı kuramadıkları anlamına kesinlikle gelmez. Tersine daha önce de işaret edildiği gibi faşistler 1973 sonrası dönemde geniş bir kitlevi güç sağlamışlardır. Fakat önemli nokta, faşist kitle örgütlenmelerinin işlevindedir. Bunlar soldaki örgütler gibi kitlelerin siyasal eyleme filen katılmaları amacına uygun olarak kurulmamışlardır. Soldaki örgütler daha geniş bir siyasal katılımı isteyen toplumsal muhalefet hareketinin bu eğilimine sınırlı da olsa cevap veren örgütlerdir. Bütün bir dönem boyunca sözkonusu «demokratik kitle örgütleri»nde herşeye karşın canlı bir siyasal hareketlilik olmuş, yığınlar bu örgütler içinde toplanırlar, yürüyüşlere, toplu eğlentilere katılmışlardır. Oysa faşistlerin «kitle örgütleri» böyle bir işleve sahip olmamışlardır. Bu tür örgütler, faşist siyasal düzenin mantığına uygun olarak ait oldukları toplumsal faaliyet alanını, meslek zümresini, semt halkını denetim altında tutmak için oluşturulmuştur. Faşistler bu örgütleri aracılığıyla genel sağ kitle ile ilişkiye geçiyorlardı elbette. Fakat bu sağ kitlenin, daha geniş siyasal haklar elde etmek gibi bir eğilimi yoktur. Tersine onlar toplumsal muhalefet hareketinin yöneliş karşısında, devlet-toplum, yöneten-yönetilen ilişkisini mevcut kalıplarını, düzenini sarsan, bozan bu hareketlilik karşısında, sözkonusu düzenin daha katı biçimde yeniden kurulmasını, «yönetilenlerin daha kısıtlı haklara itilmesini istemektedirler. Bu yüzden sağ kitleler, parti mitingleri, cenaze törenleri dışında genellikle hareketsizdiler. Ancak yönetici mihrakların işaretlerine çok daha duyarlı hale gelmişlerdi. Bu nedenle 1973-1979 döneminin ortalarından itibaren, faşistler, ülkenin birçok yerinde bu kitleyi kolayca kanlı saldırı eylemlerine yönlendirebildiler.

Düzenin orta-sağ partisi AP'yi tedirgin eden de buydu. Nasıl CHP, toplumsal muhalefet hareketinin eylemlilik düzeyinin yükselişinin kendi aleyhine olduğunu, bu devam ederse hareketin kendisini çok gerilerde bırakacağını görüyorsa, AP'de sağ kitlelerin toplumsal muhalefet hareketine karşı reaksiyonlarından yararlanmak isteyen faşistlerin, kendi —parti olarak— varlığını tehlikeye düşürdüğünü görüyordu.

gücü nedeniyle kitle örgütlerinde görünür bir faaliyette bulunmayan CHP hariç, «sol cephe»deki bütün parti ve siyasetler, varolabilmek için bu örgütlerde bulunmak, burada güçlenmek zorundadırlar. Sözkonusu örgütlerde siyasal-ideolojik faaliyetin ön plâna geçişinin önemli bir etkeni de budur. Bu avni zamanda örgütlerin bölünmesini, aynı alana yönelik çeşitli «sol örgütlerin» kurulmasının da nedenidir.

İlzeve değer, anlamlı bir nokta da şudur: Dönem boyunca sov SBKP ve CKP yanlısı parti ve gruplar asıl olarak ekonomik-mesleki örgütlere ağırlık verdiler. Kitle hareketi ile buradan ilişki kurdular. Gençlik, kadın örgütleri de buna göre faaliyetlerini düzenlediler. Oysa bu kategoriyen girmeyen «sol»lar semt derneklerinde, okullarda ve töresinde faaldirler ve burada faşist harekete karşı mücadeleyi yürüttüler.

CHP ve AP'nin, düzenin bu iki büyük ve temel partisinin 1973 sonrasındaki stratejileri bu tesbit üzerine kuruludur.

Toplumsal Muhalefete Karşı Milliyetçi Cephe

12 Mart dönemi öncesinde, henüz sosyalist hareket, büyük şehirlerde ve genellikle öğrenci-aydın kesimlerden oluşmakta iken, dönemin iktidar partisi AP, bir yöneticisinin deyişiyle «iti ite kırdırmak» politikasını uygulamıştı. 1965 sonrasında ilkin «Mücadele Birliği» adlı dinsel görünümü militan örgütler, ardından da faşist Ülkü Ocakları'nın yetiştirmeleri sosyalist kadrolar üzerine salındı.

1975 Nisan'ında MC hükümeti 3 ay süren pazarlıklar ve DP'den yapılan transferler sonunda kurulduğunda; AP görmektedir ki «tehlike», yalnızca sosyalist hareketin 1971 öncesine oranla daha yaygın ve sayıca çok militan güce sahip olmasından ileri gelmemektedir. Toplumsal muhalefet hareketinin sosyalizme yönelik ilgisi, arayışı «tehlike»yi korkular düzeyine çıkarmıştır. Bu iki hareketin henüz tam gerçekleşmemiş birleşmesini önlemek için herşeyden önce toplumsal muhalefet hareketinin arayış yönünü bulanıklaştırmak, saptırmak gereklidir.

Burada eğer salt ideolojik-politik tedbirlere başvurulursa, doğacak gerginlikten yararlanacak olan AP olmayacaktır. Hiçbir açık kanal bırakılmaksızın yürütülecek bir anti-komünist kampanya ve arayış hareketine de yönelik bir terör, öbür sonuçları bir yana en radikal sağ hareketin, faşistlerin öncülüğünü bunların hızla güçlenmesini getirecektir.

MC hükümeti döneminde uygulanan ekonomi politikalarının gerekçeleri buradadır.

MC iktidara geldiğinde Türkiye'ye askerî malzeme ambargosu uygulanmaktadır. Dış yardımlar önemli ölçüde kısılmıştır ve Kıbrıs'ta büyük harcamaları gerektiren bir ordu bulundurulmaktadır. Türkiye Kıbrıs'ı işgal ederken eldeki birikmiş dövizli de tüketmiştir.

Bu öncelikle Türkiye'nin ithalata dayalı tüketim malları endüstrisi için önemli bir zorluk yaratmaktadır. Yükselen petrol fiyatları zaten açık verelmekte olan dış ticaret bilançosunun daha da kötüleşmesine yol açmaktadır.

Böyle bir durumda uygulanması gereken politikaların tam tersi uygulandı. Çünkü yükselen toplumsal muhalefet hareketine bir kanal açmak arayışı o yöne sevk etmek için ekonomik saiklere başvurmak yolu seçilmişti. Türkiye'nin bütün dış borçlanma kapasitesi sonuna kadar kullanılarak, uluslararası düzeyde Türkiye devletinin mallı saygınlığını zedelemek pahasına tüketim endüstrisi pompalandı. 1977 Haziran'ının eşliğinde gerçel Türkiye'nin mallı durumu tam bir enkaz halindedeydi ama bu işin mimarı Demirel, ne yaptığının bilincindeydi. Eğer birisi kalkıp 1 Mayıs gösterilerine yapılan kanlı teribin neden 1976'da değil de 1977'de yapıldığını sorarsa herhalde açık yürekli bir Demirel ona «şartlar o zaman olgunlaşmıştı» diyecektir.

«Dış borçlar», üç yıldan az bir süre içinde hemen hemen üç misli artırılarak, tüketim endüstrisinin on-

binlerce televizyon, buzdolabı, fırın, otomobil v.b. üretilebilmesi sağlandı. Bunlar, büyük ücret artışları getiren toplu sözleşmeler ve uygulanan yüksek taban fiyatları ile geniş yığınların gündelik hayatına girdiler.

Yükselen gelirler ile bu malların fiyatları arasındaki koşunun bedelini, enflasyonun artışı ve ülke maliyesinin erkaz haline gelişi olarak görenler, hesabın öbür hanesine bakmayı unutanlardır. «Hesap adamı» Demirel ve aklı bu tür hesap işlerine eren «çağdaş işadamları» katlı bir alışveriş yaptıklarının bilincindedirler. Türkiye'nin mali durumu bozulmuş, ama Türkiye'nin düzeni bozulmamıştır.

Üstelik yüksek toplu sözleşmeler, taban fiyatları mülk sahibi sınıfların gelirlerinden, kârlarından kısıntı yapılarak ödenmemiştir. İthalata dayalı tüketim endüstrisi, 1977 Haziran'ında son yetmiş sentini de kullanıp nefes nefese bitti çizgisine vardığında ve o çok ünlü MESS grevleri ile aylar süren dinlenmesine yasal olarak çekildiğinde, belki bazı küçük işletme sahipleri iflas bile etmiş olabilirdi ama bütünüyle büyük sanayi ve ticaret burjuvazisi, bu koşuda ücret o'arak aktıktıkları terlerin kendi ceplerine dolacağını başından biliyorlardı.

Bir önemli noktayı daha bildiklerinden de şüphe edilmemelidir. Tüketim endüstrisinde üretilip satılan mallar yalnızca, gündelik hayatın biçimini değiştirmekle kalmamış, sınırlı da olsa bilinen tüketim ideolojisinin, bunun değer yargılarının da yerleşebilmesine yol açmıştır.

Burada belirtmeye çalıştığımız nokta ekonomik saiklerin toplumsal hareketliliği kabul edilebilir kanallara yönelmek için kullanıldığıdır.* İlk ortaya çıkış nedeni, kendini ifade ediş biçimi veya nasıl olursa olsun, geniş kitlelerin alışlagelen yol ve düzeyin dışında (üzerinde) bir eylemlilik göstermesi düzen için «tehlikeli»dir. Soy kapitalist yaklaşım her tür «tehlikeyi» önlemekte ekonomik araçların etkililiğine güvenir. Hareket, ekonomik mücadele alanına çekilebildiğinde, isterse birileri burada kazanılan «ücret savaşım»larını büyük «siyasal utku» diye lanse etsin. Sınıf bilincine sahip bir kapitalist «iktisadi mücadelenin kendisine siyasal bir nitelik kazandırmak isteyen»leri alabildiğine suçlayan Lenin'i, birtakım «Lenincilerden çok daha iyi anladığını bilincindedir.

Milliyetçi Cephe'nin Kurucusu Olarak AP

1973 seçim sonuçlarının ilk değerlendirmelerinde, ön planda görülen olgu CHP'nin oy yükselişinden ziyade

* 1973 sonrasında yine aynı amaçla kullanılan bir saikten açılan bir başka kanaldan daha sözedilmelidir. Sinemanın günümüzün en etkili sanat dalı olduğu ve kültürün şekillenmesindeki önemli etkisi bilinir. Türkiye'de devletin sinema konusundaki titizliği de, Sansür kurullarının görev aşkı dillere destandır.

«Toplum» adına üstlenilen bu görev aşkına bir de MC ortaklarının İslâm-Türk ahlakî değerlerinin korunması hakkında verdikleri nutuklar eklendiğinde, MC döneminde ülkeyi saran yabancı seks filmleri ve bunun aşırı yerli üretimle desteklenmesinde bir düzen bulmamak mümkün değildir.

AP'nin uğradığı büyük oy kaybıydı. Bu yüzden seçim ertesinde AP lideri Demirel, «millet bize muhalefet görevi verdi» diyerek, AP'nin izleyeceği tutumun ne olacağını işaret ediyordu. Anlaşıyordu ki AP, kendisinden kopan oyları alan DP ve MSP'nin CHP ile hükümet kurmasını istemekte ve böylece onlara yönelik bir muhalefet yürüterek «taban»larını yeniden ele geçirmeyi planlamaktadır.

Fakat bilindiği üzere aradan bir süre geçtikten sonra, 1974 sonlarında AP tavrını değiştirdi. Pek çoklarına göre büyük ödünler vererek DP, MSP, MHP ve CGP'yi bir Milliyetçi Cephe içinde toplamaya çalıştı. Buna yanaşmayan DP ikiye bölündü. Sonunda MC hükümeti işbaşına geldi.

Eğer 1974 sonlarına doğru CHP oylarının yükselişinin gerisindeki toplumsal muhalefet olgusu ülke çapındaki alışılmadık eylemliliği ile kendini açık açık gösteriyor olmasaydı; ne AP böyle bir girişime bu denli ısrarlı biçimde kalkıştı ve ne de gelişmeleri ancak AP'den kopartılabilecek oylarla mümkün olan MSP ve MHP, AP ile aynı çatı altında olmak gibi sözkonusu gelişme perspektiflerine sekte vuracak bir girişime evet diyebilirdi. DP'nin ayakta kalamaması da bu nedendir.

Önemli nokta, AP'nin MC'yi kurma işine 1973 öncesi ideolojik-politik kimliğinden daha farklı, daha sağ bir AP olarak girişmesidir. 1973 öncesinin görece liberal AP'si yerine, neredeyse MSP kadar dinci motifleri MHP kadar da anti-komünizmi kullanan bir AP vardır ortada. Şüphesiz 1973 öncesi AP'nin sözkonusu motiflerden yoksun olduğu söylenemez. Ancak bunlar, «AP felsefesi»ne yön veren kalkınma, iktisadi büyüme espirisinin altında o dolayımca yorumlanan ikincil öğelerdir.

Fakat 1974 sonlarına doğru görülebiliyordu ki, toplumsal muhalefet hareketinin yükselişi, karşı yönde bir radikalleşme eğilimine de yol açmaktadır. 1965, 1969 ve 1973 seçimlerinde %3 civarında oy toplayabilmiş olan faşist parti, bu radikalleşme eğilimi üzerinde hızla taraftar kazanmaya başlamıştır veya buna adaydır. Eğer AP bir muhalefet partisi, hele büyük oy ve prestij kaybına uğramış bir parti olarak durduğu yerde kalırsa, bu gelişme içinde tutunamayacağını görmektir. «Her ne pahasına olursa olsun» iktidarda olmalı ve her ne pahasına olursa olsun bu gelişmeyi denetimi altına almalıdır.

AP'nin MC hükümetleri esnasında ortağı partilere verdiği büyük ödünler bu açıdan bakıldığında hiç de aşırı bulunamaz. AP'nin MC döneminde özellikle MHP'yi —kelimenin her iki anlamıyla da— kullandığı apociktir. Bu partiye, sahip olduğu oy oranı ve milletvekili sayısı ile kıyaslanamayacak ölçüde imkânlar açılmıştır. Üç milletvekili MHP, ilk MC hükümetinde 2 bakanla temsil edilmiş ve ayrıca bu partinin taraftarları AP'nin elindeki bakanlıklara doldurulmuştur. Bundan da önemlisi AP, o zamana kadar MHP'nin paten tünde olan anti-komünizmi, bu parti sözcülerinden neredeyse farksız biçimde kullanır olmuştur.

AP'nin MHP ile kurduğu bu sıkı ilişkiden kim kârlı çıkmıştır? İlk bakışta en azından MHP'nin zararlı çıkmadığı söylenebilir. Fakat bu soruya, bugünden bakarak cevap verildiğinde kanımızca şu söylenmelidir

Birikim 56-57/20

ki; eğer MHP, MC hükümetine katılmayıp, radikal sağ bir muhalefet partisi olarak kalsaydı, bu cüretli işe girişebilseydi; 1973-1979 döneminin akışının çok farklı olacağı bir yana, sanırım 1977 seçimlerinde çok daha güçlü bir MHP ile karşılaşılacaktı. Bu güçlenmenin AP aleyhine, ondan kopan oylar sayesinde olacağını da ekleyelim.

Bu görüşe katılmayanların sayısı epeyi fazladır. Bunlara göre tersine AP, MC'yi kurarak ve MHP'yi «kolaylayarak» bu partinin güçlenmesini kolaylaştırmıştır. Bir kısım ise AP ile MHP arasında öyle uzun boylu bir farklılık olmadığı inancından hareket ettiği için yukarıdan beri AP politikası üzerine söylenenlere ve özellikle AP'nin 1973 sonrasında —bu politika gereğince— ideolojik-politik görünümünü değiştirdiği görüşüne katılmayacaktır.

Bizim öne sürdüğümüz görüşler, Türkiye toplumunun 1970'li yıllar boyunca büyük bir değişim olayı yaşadığı ve bunun ürünü olarak «yönetenlerin eskisi gibi yönetemedikleri, yönetilenlerin eskisi gibi yaşamak istemedikleri» bir durumun varolduğu tesbitine dayanmaktadır. Kısa deyişle bir «devrimci durum» sözkonusudur.

Az sonra CHP'nin 1973 sonrasında izlediği çizgiyi ele alacağız. CHP'nin toplumsal muhalefet karşısındaki tutumu ve bu partinin sosyalistlerle kurduğu ilişki üzerine söyleyeceklerimiz ile AP'nin sağdaki kitlelerin radikalleşmesi ve MHP ile kurduğu ilişki üstüne az yukarıda kısaca özetlediğimiz görüşler şu ana varsayım altında toplanabilir: Düzenin bu iki büyük ve temel partisi, Türkiye toplumunun yaşadığı büyük çalkantı döneminde üzerlerine düşen görevi gereğince yerine getirmişler, düzeni korumuşlardır. 1973 sonrası dönemde toplumun yaşadığı büyük hareketlilik ve politikleşmenin radikal kanatlara yönelmesini önlemişlerdir.

Bu sözlerle, ana gücünü AP ve CHP'den alan, bu iki partinin oluşturduğu «düzen bloku» diyebileceğimiz bir temel gerçeğe dikkati çekmek istiyoruz. AP ve CHP bir elmanın iki yarısı gibi değil, ama fonksiyonel bir bütünlük oluşturmaktadırlar. Kimin ne tür bir fonksiyon üstlendikleri, aralarındaki farklılığı az sonra kısaca açıklamaya çalışacağız.

AP ve CHP düzenin bu iki temel partisi. Türkiye toplumunun yaşadığı büyük sarsıntı döneminde, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, izledikleri politikalarda bir yandan toplumsal-siyasal düzeni tehdit eden potansiyelleri düzen-ici kanallara akıtabilmenin ortak uğraşını vermişlerdir. Bu uğraşlarından şu anda başarılı çıktıklarını söylüyoruz. Ama bundan daha ilgilie değer olan nokta; her iki partinin değişik yöntemleri —ve bazen bu yöntem farklılıkları nedeniyle çatışmalarına karşın— yürüttükleri çabaların birbirini tamamladığı olgusudur. Bunun spekülatif bir yargı olmadığına yeterli bir kanıtı CHP'nin sendikalarında ve «demokratik kitle örgütleri» denilen TMMOB, TÖB-DER, KÖY-KOOP v.b. örgütlenmelerdeki tutumunu ele aldığımızda göreceğiz. AP'nin inisiyatifli ile özellikle 1. MC döneminde uygulanan ekonomi politikaları ile CHP'nin bu örgütlerdeki tutumunun nasıl birbirini tamamladığı her ikisinin de toplumsal muhalefet hare-

ketini düzen-ici kanallara çekmek temelinde birleştiğini görebileceğiz.

AP bu ana temel görevde «kendı payı»na düşeni yaparken sadece toplumsal muhalefet hareketini değil, ona reaksiyon olarak ortaya çıkan, çıkabileceği görülen radikal sağ kitlevi hareketi de dikkate almaktaydı. Bunun gereğini ideolojik-politik görünümünde belirgin bir «sağa açılış» yaparak yerine getirdi. Bir yandan böylesi bir hareketi yönlendirmeye aday MHP ve MSP'ye siyasal düzen içinde önemli kanallar açarken, onların kadrolarını geniş devlet aygıtı içinde «istihdam» ederken, bir yandan da radikal sağ bir harekete ait motif olabilecek olan din ve anti-komünizm gibi temalara sahip çıkan bir kimliğe büründü.

Kapağın Tenceresi: CHP'nin «Demokratik Cephesi»

CHP, düzenin bu sol partisi, AP'ye benzer biçimde bir «sola açılış» yapmadı. Orta-sağ bir partinin hele Türkiye'deki gibi orta sağ bir partinin «sağa açılma» imkânları, düzenin orta-sol partisinden — hele CHP gibi «devlet kuruculuğu» geleneğinden gelen bir orta-sol partinin— sola açılabilme imkânından çok fazladır. AP kendisi «açılabildi». Oysa CHP'nin araçlara ihtiyacı vardı ve bu araçları —1973 öncesinde hiç kimsenin tahmin bile edemeyeceği bir yerde— buldu ve gereğini kullandı.

Toplumsal muhalefet hareketinin en stratejik kısmına, işçi sınıfı hareketine, 1975 yılında CHP'li sendikacıların tepeden getirdikleri «ilerlemeci» kadrolar bu «komünist»ler, özellikle bu alanda kendilerinden beklenen haklarıyla yerine getirdiler. CHP'li sendikacıların kendilerine kalsa yapamayacakları kadar kararlı bir tasfiyeye girişerek CHP'nin «saygıdeğer sosyalist» TİP de dahil sosyalist sıfatlı tüm parti ve grup yandaşları işçi sınıfı hareketinin yöneldiği başlıca kuruluş olan DİSK'ten budamaya koyuldular. Uvriyerizmin tüm gereklerini, tüm reel-politik yöntemleri kullanmakta gerçek bir pervasızlık içindeydiler. CHP ve sendikalistler, ellerini bile sürmek gereğini duymadan, yalnızca alanı «ilerlemeciler»e bırakıp, kendileri geriden bu «ilerlemeci»lere güç vererek operasyonu izlediler. Toplumsal muhalefeti oluşturan öteki kesimlerde de CHP - ilerleme (TKP) ittifakı, «saygıdeğer» TİP'in de katılmasıyla yürürlükteydi.

Bu «kutsal ittifak», toplumsal muhalefet hareketinin «aşırı» yönüne kaymaması amacı etrafında kuruldu. Bu amaç için toplumsal potansiyelin ekonomik, meslekî mücadele zemininde biçimlenmesine çalışıldı. Bu yapılarık ekonomik, meslekî mücadelenin kendisine politik bir içerik kazandırmaktan, bu ekonomist ilkedden geri durulmuyordu. «Yaşasın DİSK» sloganı bunun simgesidir. Bütün «demokratik kitle örgütleri»nde de aynı anlayışla davranıldı. Toplumsal muhalefet içinde yer alan her meslekî kesim için sendikalaşma hedef olarak konuldu.

İlerleme ve TİP, kendilerinin «işçi sınıfının politik hareketi» olarak, bu —ağırlıklı sendikalardan oluşan— örgütsel sistem üzerinde yer alacaklarının hesabı içindeydiler. Bu bakımdan onların toplumsal muhalefet hareketini ekonomik-meslekî örgütlere, bu kanada yönlendirmeleri sahip oldukları anlayışın doğal gereğidir.

Birikim 56-57/21

Eğer hareketi bu kanala gereğince yerleştiremedi- lerse bile, «eskisi gibi yaşamak istemeyen» toplumsal muhalefet potansiyelinin bu arayışını sosyalist bir ha- yat doğrultusunda sürdürmesinin önüne önemli bari- katlar çektikleri, bu «başarı»yı gösterdikleri söylen- melidir.

Bu «başarı»larının ilk etkeni, kendi varlıkları ve ey- lemleriyle çizdikleri «sosyalist» birey ve toplum ima- larının yeteri kadar itici oluşuydu. Bunların şahsında layıkıyla temsil edilen «gerçek sosyalizm»ün çekicili- ğinden söz etmek imkânsızdı. Bu yüzden CHP ve lideri Ecevit'in o belirsiz «düzen değişikliğine» bağlanan umutlar 1977 ortalarına kadar eksilmedi, arttı.

«Reel sosyalist» kamp'ın anılan başarısında ikinci büyük pay bunların dönem boyunca yürüttükleri ide- olojik-politik propagandanıdır. Bu kampın başlıca öğre- leri olan TKP, TİP ve TİKP'nin dönem boyunca yürüt- tükleri sosyal-emperyalizm ve anti-maoizm konulu kampanyalar onların özel varoluşları ile ilgilidir. Bu yüzden bu kampanyaların aykırı bir zemin üstünde yürütülmesinin sonuçları ne denli olumsuz olursa ol- sun, bu konuda onları eleştirmek, suçlamak anlam- sızdır. Fakat kampanyalarının ikinci yönü üzerinde el- bette aynı şey söylenemez. Çünkü bu reel sosyalist akımlar, MHP'nin iktidara ortağı olması ile faşist sal- dırlar hız kazanmakta iken faşizm=goşizm diyen teo- rik-ideolojik ilânlarda bulunabildiler.

Faşizmle mücadelenin ancak iktidara gelindiğinde devlet gücü kullanılarak verileceği ortak kabulünden hareket eden bu meşrutiyetçi akımlar, tıpkı yakında iktidara geleceğini uman CHP gibi ülke çapında yay- gınlaşan faşist saldırılar karşısında kendilerini aktif bir taraf olarak koymadılar. Faşistleri muhatap almadı- lar: çünkü faşizmin muhatabı «goşizm»di.

Sözkonusu reel sosyalistlerce «goşist» diye tanımla- nan ve faşistlere eş tutulan gruplar, eleştirilecek birçok yanlışlarına karşın arayış halindeki yığınlara en azından daha farklı bir sosyalist imajı çizebiliyorlardı. Bu imajın fazlasıyla çekici olduğu söylenemezdi ama herhalde «reel sosyalist»lerin verdiği o reji kolcusuna* benzer izlenimden apayrı idi. Tartışma götürmez öz- verileri, —nereden kaynaklandığı yığınlar için henüz sır olan— coşkuları ile ve herşeyden önce bu «go- şizm» olayına damgasını vuran o tedirgin arayışları (öfkeli tartışmalar) ile «umut»u arayan geniş yığın- lardaki yönelimle rezonans kurabiliyor ve bu nedenle sözkonusu gruplar, 12 Mart öncesi ile kıyaslanama- yacak oranda kitlesel bir hareket oluşturabiliyorlardı.

Bu gruplar, faşizmle mücadeleyi, sırf askerî bir mü-

* Osmanlı Devletinin son zamanlarında devletin dış borçlarını tahsil için kurulan Duyun-u Umumi- ye, birtakım devlet gelirlerine el koymuştur. Bun- lardan biri de tütündür. Tütünün düyunu umumi- ye kontrolünde toplanması, tütün alıcılarının üre- ticiden doğrudan tütün almalarını önlemek için reji adı verilen bir kuruluş ve ona bağlı «reji kol- cuları» örgütü kuruldu. Bu reji kolcuları devletin jandarma kuvvetlerine eş yetkiye fiilen sahipti- ler ve «reji kolcuları»nın çoğu yörenin tütün köy- lülerinden ve eski tütün kaçakçılarındanlardı. Bu onları daha fazla sevimsiz kılıyordu.

cadele olmaktan çıkarıp, sosyalizmin bir alternatif olarak sunulmasına elveren bir örgütsel zeminde, bü- tün alanları kapsayan bir mücadele haline getireme- diler. Bu yöndeki girişimler, «reel sosyalizm»ün eseri ve mirası olan teorik-ideolojik kaos ortamında ancak el yordamıyla yapılabilmekteydi ve sonuçsuz kalmaya mahkûmdu. Kitlelerin aktif katılımını öngerektiren ve kendisi zaten bu amacı gerçekleştirebilmek için ge- rekli olan bu örgütsel zeminin oluşturulmamış o'ma- sına karşın, sözkonusu «goşist» gruplar kitleleri olaya katmak için çabalarını bütünüyle terketmediler.

Bu bakımdan reel sosyalist blokun düşman kar- deşlerinin aynı ağız kullanarak faşizm=goşizm ilan- larını dönem boyunca yürütme'leri, yukarıda belirtilen çabaların önünde önemli bir barihattı. Sırf bu çaba- ları görmezlikten geldikleri için değil, çok yönlü ey- lemliğin geniş yığınlarda kalıcı bir özellik olarak yer- leşmesine «ilkesel» p'anda karşı oldukları için; (çün- kü kendi «reel sosyalizm»leri iyi yağlanmış, basit birer vida düzeyine indirgenmiş bireyleri öngerektirir), bun- lar'her türlü çarpıtmayı yapmaya hazır ve kararlıydı- lar. Bu bakımdan faşizme karşı sırf dar saldırı grup- larının askerî eylemiyle mücadele yöntemini seçenlere yöneltilecek haklı eleştirileri, bunlara muhatap olma- ması gereken yönelimlere karşı kullanabilmemiş olma- ları doğaldır.

CHP'nin iktidara yakın oluşu bu reel sosyalistlerin daha da etkili olmalarını sağladı. Nitekim, CHP ağır- lıklı hükümet işbaşına gelinceye kadar, herşeye kar- şın toplumsal muhalefet safalarında pek tutunamamış olan «karşıt grupların çatışması» formülü iyice be- nimsemler oldu.

DÜZEN GERÇEĞİ

Kapita'ist Düzen'in Masededici Gücü ve Gelişimi Hakkında

Burjuva toplum ve siyaset anlayışı, sınıfların var- lığı ve mücadelesini değiştirecek bir gerçek olarak kabul eder. Mevcut sınıfların ekonomik çıkarlarını, güvenlik imkânlarını arttırmak için birbirleriyle müca- dele etmesini, bu nedenle siyasal partiler etrafında örgütlenmelerini ve partilerin iktidara gelmeye çalış- masını meşru sayar. Onun bu noktada koyduğu bazı kesin kayıtlar vardır. İlki, mücadelenin «demokratik» yöntemler ve araçlarla verilmesidir. Örgütlenme ve örgüt faaliyeti buna göre yürülüyor olmalıdır. İkincisi ise, mücadeleye katılan sınıf ve partinin ötekilerin mücadelesini meşru görmesi ve özellikle iktidara gel- diğinde bu demokratik hakkı yoketmek, engellemek yoluna gitmemesidir.

Soy burjuva düşüncesinin bu varsayımları ya da mantıklı uzanımları, burjuva toplumunun tarihsel evri- minin çağımızda vardığı noktada hemen hemen eksik- siz biçimde somutlanmıştır.

Burjuva demokrasinin bütün kurumlarıyla yerleşik- lik kazanmaya başladığı 19. yüzyıl sonlarından günü- müze kadarki evrimi ana başlıklarla şöyle özetleye- biliriz: Önce işçi sınıfını temsil eden partilerin kurul- ması yasal'aşmıştır. Ardından İngiliz İşçi Partisi gibi radikal eylemli bir geçmişe sahip bulunmakta birlikte Marksizmden hayli az etkilenmiş bir işçi hareketine

dayanan partinin kısa sürede ülkenin ikinci büyük par- tisi haline geldiğini, çok geçmeden de iktidara gele- bildiğini görüyoruz.

Bu olayın meydana geldiği 1920'li yıllarda, birçok ülkede sosyalist veya Sosyal Demokrat ünvanlı par- tiler ülkelerinin en güçlü birkaç partisinden biriydi- ler. Bunların büyük kısmı Marksizmi resmi görüş ola- rak kabul etmiş II. Enternasyonal'e bağlı partilerdi. Birkaçı daha 2. Dünya Savaşı öncesinde, çoğunluğu ise savaş ertesinde İşçi Partisi'nin eriştiği «aşama» ya vardılar. Savaş ertesinde dönemde birçok Sosyal De- mokrat veya Sosyalist sıfatlı partinin ülkelerinde ikti- dara gelip gittiği görüldü.

Son yıllarda yeni bir gelişmeye tanık olmaktadır. Öyle gözükmektedir ki, daha önce İngiliz İşçi Partisi' nin ve Sosyal Demokrat parti'lerin geldikleri konumda, yakın gelecekte Komünist Partileri de görebileceğiz. İtalya'da İtalyan Komünist Partisi'nin, Fransa'da Fran- sız Komünist Partisi'nin tek başlarına değilse bile bir koalisyon içinde iktidara gelebileceği günler pek uzak sayılmamalıdır. Son yıllarda egemen sınıfların sözcüleri de dahil geniş'eyen bir çevrede Komünist Partilerin iktidara gelebilmesi sorunu serinkanlılıkla tartışılmakta ve kapitalist sınıfın hatırı sayılır sayı- daki sözcüsü bu tartışmada olumlu görüşler savun- maktadır.

İtalyan Komünist Partisi ve Fransız Komünist Par- tisi, «Avrupa Komünizmi» denilen akımı başlatmaların- dan çok önce Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin de onayıyla «ileri demokrasi» adını verdikleri bu ge- lişme yönündeki çalışmalarını yürütmekteydiler. Birkaç yıl önce SBKP ile geleneksel bağlarını koparıp, SSCB ve öteki sosyalist ülkelerdeki mevcut yapıdan daha farklı «demokratik» bir sosyalist toplumu hedefedik- lerini ilan ettiler. Böylece «ileri demokrasi» ya da «tarihsel uzlaşma» adı verilen politikalarına yönelik şüpheleri büyük ölçüde giderdiler.

Fakat bu, SBKP izleyiciliğini hâlâ sürdüren KP'le- rin, «ileri demokrasi»den daha farklı bir politik stra- tejiye sahip oldukları anlamına gelmiyor. «İleri demok- rasi» bunlar için de hedefdir. Güçlü Sosyalist veya Sosyal Demokrat partilerin bulunduğu ülkelerde bir İtalyan Komünist Partisi veya Fransız Komünist Par- tisi ölçüsünde güç kazanamamış olan SBKP izleyicisi KP'ler, örneğin Finlandiya Komünist Partisi gibi ikti- dar ortağı olabilmeye çalışmakta ve bu hedef, on- ların terminolojilerinde «ileri demokratik devrim» ola- rak nitelenmektedir. Henüz hiçbir ülkede sözü edilir bir güce sahip olamayan Çin Komünist Partisi izleyi- cileri de daha farklı bir çizgide değillerdir. Onlar, he- nüz önelimine iktidara ortağı olmak gibi bir hedef ko- yamamaktadırlar. Şu aşamada ilişkilerini geliştirmeye çalışmaktadırlar. SBKP izleyicilerinin genellikle Sos- yal Demokrat Partilerle yakınlık kurmaya, birlikte bir «cephe» oluşturma çalışmalarına karşılık, Çin Komü- nist Partisi izleyicileri aynı şeyi merkez-sağ partilerle yapabilmeye de «açtırlar».

Bu olgular, yarım yüzyılı geçen sosyalist top'umu inşa çabalarının vardığı sonuçlardan bağımsız değil- dir, bu sonuçlar ile birlikte düşünülmelidir.

Büyük üretim araçları üzerinde devlet mülkiyeti, eko- nominin merkezî planlaması gibi günümüz «sosyalist

toplumları»nın kapitalist toplumlardan ayırdedilmesini sağlayan farklar; her iki toplumun toplumsal ilişkiler ve işbölümü sistemi, değer yargıları ve beklentiler dü- zeyinde, kısacası yarattıkları insan tiplerinin karşılaş- tırılmasında görülen büyük benzeşme yanında, ikincil kalmaktadır. Günümüzün «sosya'ist toplum»lar gerçe- ği karşısında artık hiç kimse sosyalist toplum ile ka- pitalist toplum arasında nitel bir farkın olduğunu ileri sürememekte ve bu nedenle artık sosyalizm ve kapi- talizm, aynı noktaya gelişin iki farklı yolu, iki ka'kin- ma yöntemi olarak birbirleriyle kıyaslanabilmektedir.

Bu benzeşme olgusunun, sarsıcı bir dikkatle üzerin- de durulması gereken yönü ise —son yıllarda daha belirgin biçimde görülen— «sosyalist toplum»lardaki kapitalist topluma öykünme eğilimidir. Tarihsel anı- larına sadık bir saf komünist için kabul edilemesi ne denli zor olursa olsun şu anda açıklıkla belirtilmelidir ki, kapitalist toplumu aşan, ondan nitelikçe ayrı ve üstün bir toplum, bir alternatif yaratmak için girişilen tarihsel çaba, sonucuna varamamıştır. «Reel sosya- lizm» teorisi, bunun yeter kesinlikle ilânıdır.

Bu ilân şüphesiz yalnızca sahiplerini bağlar. Fakat kendilerini bu ilâna bağlı saymayanlar, ihtilâfci sos- yalizmin kapitalizmin aşılması hedefine sahip çıkma- ya devam edenler, yukarıda özetlenen olguyu bütün boyutlarıyla kavramak zorundadırlar.

Görülen odur ki, kapitalizm, belli bir evresinde ken- disine karşı çıkan eğilimleri bir sonraki evresinde masedebilmeğe, hatta onu kendi gelişimine hizmet eden, koruyan bir öge haline getirebilmektedir.

Bu olgunun «mekanizması» anlaşılmadıkça, hareket bu «mekanizma»ya ilişkin tespitler üzerine oturtu'ma- dıkça, varılacak yer, reel sosyalistlerin şimdi bulun- dukları yerden daha iyi olmayacaktır.

Düzen: Bir İlişkiler Sistemi

Sosyalizm hareketi kapitalist toplumun dönüştürül- mesini hedefler.

Bir toplumun dönüşümü, en özet ifadesiyle ilişki- lerin değişmesidir. Çünkü soyut toplum kavramının somut içeriği ilişkilerdir. Toplum, ilişkilerden başka bir şey değildir.

İlişki'den iki ayrı şey anlaşılabilir. Toplumu, yani ilişkileri değiştirmek iddiasında bulunan hareketler bunlardan birini benimsemişlerdir. Bu ilk ayrımın ola- ğanüstü önemi vardır.

Birincisi ilişkileri, toplumsal faaliyetin ürünleri, so- nuçları düzeyinde; bu ürünlerin paylaşımı sonuçlar- dan faydalanma imkânları düzeyinde tespit eder. Eşit- sizliği, bu, hemen görülebilen düzeyde ele alır. Üre- tim araçlarının mülkiyetine sahip sınıfta ona işgücünü satan sınıf arasında, böylece kurulan «ilişki»nin değişmesiyle bütün toplumsal faaliyetlerinden yarar- lanma imkânlarının değişeceğini görür.

İkinci yaklaşım ise ilişkiyi bizzat toplumsal üretim sürecinde, yani toplumsal faaliyetlerin yapılış sürecin- de tespit eder. Herhangi bir toplumsal faaliyette bu- lunurlarken; en basit ifadeyle bir iş yapılırken üstle- nilen belirli görevler, işlevler nedeniyle kurulan ilişki- ler temel alır. Dolayısıyla ilişkiden söz ederken iş sürecinde karşılıklı üstlenilen işlevler kastedilir. Üre-

tim ilişkileri bunu anlatır. Yapılan işin ürünlerinin nasıl paylaşıldığı bu düzeyde henüz konu dışıdır. Eşitsizlik öncelikle iş sürecinde, toplumsal faaliyetlere katılım düzeyinde üstlenilen işlevler arasında, bununla tayin edilen konumlar arasında tespit edilir. Paylaşım düzeyinde görülen eşitsizliğin ve ayrıca karşılaşılan öteki toplumsal, insanî sorunların kaynağı burasıdır. Bu bakımdan toplumu değiştirmek, ilişkileri değiştirmek demek; insanların, sınıfların, toplumsal faaliyetlere katılım tarzlarını değiştirmek demektir. Toplumsal üretimin hangi alanında bulunuyor olursa olsun, bu rada üstlendikleri işlevler, işin yapılışına katkı biçimleri aynı nitelikte olduğu için bir sınıf oluşturan insanların bu durumu, bu konumu değiştirmedikçe, toplum düzeni, toplum biçimi değişmez.

Birinci yaklaşıma göre örneğin işçi sınıfının tanımlayıcı özelliği, üretim araçlarına sahip olan sınıfa işgücünü satmak zorunda oluşudur. İşçi olmanın nitelik belirtilici noktası budur. İşçi sınıfının kapitalist toplumda karşılaştığı sorunlar bunun sonucudurlar. Dolayısıyla üretim araçları kamulaştırıldığında, işçi sınıfı «değişmiş» olur. Çünkü artık işgücünü sattığı kapitalistler yoktur. İlişki bundan dolayı değişmiştir.

İkinci yaklaşıma göre ise işçi sınıfının tanımlayıcı özelliği onun «kol gücü»ne indirgenmiş bir işleve sahip oluşudur. Kapitalizm geliştikçe bu nokta daha da belirginleşir. Yalnızca geçimini sağladığı işteki rolü mekanik bir harekete indirgenmekle kalmaz, böyle bir işleve mahkûm oluşunun öteki toplumsal faaliyetler içinde fiilen yer alışı biçiminde de aynen yansımaya başlar. Bilimsel ve kültürel etkinliklerin, zihni emeğe dayalı bu faaliyetlerin belli kesimlere özgü hale gelişi, zihni emeği ile kol emeği arasındaki bu radikal kopma, işçi sınıfının edilgenleşmesi olgusunun ana maddesidir. Dolayısıyla işçi sınıfının toplumsal konumu üretim araçlarının kamulaştırılmasıyla değişmiş olmaz. İşçi sınıfının üretim aracının bir uzantısı olma durumu değişmemiştir. Üretim sürecinde, toplumsal faaliyetlerin icra düzeyinde, her şey aynıdır. Marx'ın, işçi sınıfı kendi kendini yoketmedikçe kurtulamaz, biçimindeki tezinin anlamı buradadır. Sınıfsız toplumun işbölümünün, kafa-kol emeği ayırımının ortadan kalkışıyla karakterize edileceği, bu nedenle vurgulanır.

Yukarıda anlatılan iki yaklaşımdan ilkinin vulger sosyalizm, ikincisinin ise Marksist Sosyalizm teorisine ait olduğu ve aralarında niteliksel bir fark, bir durum olduğu ortadadır.

Vulger Sosyalizm ya da reel sosyalizm, kişilerin toplumsal üretimde tuttıkları yerler, işlevler arasında kurulu hiyerarşiye uyarlı bir «adil», «rasyonel» paylaşım düzeni oluşturmakla kendisini hedefine vadmış sayar. Öteki ise bizzat bu hiyerarşiyi ortadan kaldırmayı hedefler. Paylaşımında gerçek ve olabildiğince tam eşitlik, ancak bu sayede mümkün olabilecektir. Fakat sözkonusu hiyerarşi üretici güçlerin durumdaki gelişim düzeyinden kaynaklanmaktadır, onun ifadesi ilkin bu nedenledir. İnsanların gitgide daha fazla faaliyet alanına aktif biçimde katılmalarıyla ilerleyecek bir süreç içinde, eylemlilik açısından eşit hale geliştirebilir. Şüphesiz son derece kapsamlı ve zor bir mücadeledir. Fakat sınıflı toplumların en üst ve en mükemmel biçimi olan kapitalizmi aşmak, sınıfsız topluma varmak

gibi devasa bir hedefin, «iddia»nın doğal gereğidir bu.

O halde bir siyasal-toplumsal hareketin, partinin, niteliğini tayinde kullanılacak ilk ve temel ölçü belidir. Mevcut toplumun kendisini yeniden üretmesinde oynadıkları role göre tanımladığımız sınıf ve zümrelerin bu rollerinde nasıl bir değişiklik öngörüldüğü noktası belirleyicidir. Yani o siyasal-toplumsal hareketin hedeflediği toplum durumunda, diyelim işçi sınıfını karakterize eden kol gücü olan işlevinde —ve bununla belirlenen toplumsal faaliyete katılım kapasitesi ve biçiminde— ne tür bir değişikliğe gerek görüldüğü noktası nitelik belirleyicidir. Bir siyasal-toplumsal hareketin kendi örgütlenmesini ve örgüt olarak yürüttüğü faaliyetlerin içeriğini belirleyen de budur.

Yukarıda sözü edilen türde bir değişiklik getirmeyen siyasal-toplumsal hareketler, partiler, «düzen içi»dir. Kol emeğinin en basit biçiminden başlayıp, zihni emek türlerine ve oradan da denetim, yönetim ve yönlendirme faaliyetine uzanan iş-işlev hiyerarşisini, bu ekseninde somutlanan sınıfsal hiyerarşiyle değişmez sayan her çeşit hareket aynı kategoriye girer. Tutucularla reel sosyalistlerin birlikte yer aldıkları bir yelpazedir bu. En alt tabakaları oluşturan sınıfların mevcut eylemlilik durumlarını daha da kısıtlayan, daraltan ve o sınıfları bu sıkı sıkıya daratılmış eylemlilik durumunda kalmaya mahkûm eden yönde «değişiklikler» getirmek isteyen hareketler «gerici»dir ve bunların en radikal olanı faşizmdir. Ve bundan dolayı Faşizm eksiksiz, tam bir anti-komünizmdir.

Düzenli bir toplum, her kategorinin, sınıfın, kendi konumunun gerektirdiği işlevi yerine getirdiği bir toplumdur. Kendi konumlarını kabul eden, veri alan, ama bu konumun, işlevin karşılığı olarak aldığı payı çoğaltmaya uğraşan insan grupları, eğer bu uğraşlarını sürdürme imkânı bulamıyor ya da uğraşlarını sonunda isteklerinin ancak bir kısmını karşılayabiliyorlarsa, o toplum «huzursuz»dur. Ama bu insan grupları, aldıkları payın şu veya bu kadar olmasından değil, bizzat konumlarından dolayı gayri memnun iseler, o toplumsal düzen içindeki konumlarını, yani yerine getirdikleri işlevi, o grubu, sınıfı oluşturan insanların faaliyet, iş sürecinde fiilen üstlendikleri rolü, görevi yadsıyor ve bizzat bunu değiştirmek istiyorlarsa, o bilinçle hareket ediyorlarsa; o toplumda düzen sarsılmaktadır, «devrimci bir durum» vardır.

İş, üretim sürecindeki rolünü, yerine getirdiği işlevi, bununla belirlenen toplumsal konumunu yadsıması ile burjuva toplumu temelinden sarsma imkânına sahip tek sınıf olduğu için, işçi sınıfı, burjuva toplumdaki en büyük «devrimci potansiyel»dir. İşçi sınıfı, kapitalizmin gelişimi içinde gitgide ve nihayet basit bir mekanik harekete, bu hareketin sürekli yinelenmesine indirgenen işlevine, bununla belirlenen toplumsal konumuna isyan ettiğinde; bu iş karşılığında aldığı ücreti değil, bizzat bu «insanlık dışı» konumunun kendisini değiştirmenin bilincine vardığında; bütün «öteki» sorunlarını bu bağlamda kavradığında; kapitalist düzenin şimdiye kadar bütün muhalefet hareketlerini durduran, masseden çelikten mekanizması kırılmış demektir.

Düzenin İki Temel Partisi

14 Ekim seçimlerinin ertesinde Demirel, bir gazeteci ile yaptığı mülâkatta, «otuz senelik tatbikat göstermiştir ki» diyordu, «CHP oylarını %28'den, AP oylarını %30'dan aşağı indirmek mümkün değildir.»

Yargının kesinliğine katı masak bile doğru bir gözleme oturtulduğunu belirtmeliyiz. Gerçekten de 1950'den beri yapılan seçimlerde AP+CHP oy oranı, %60'ın aşağısına hiç düşmemiştir. Demirel, toplamı %60'ı bulan bu oyları «çekirdek oylar» diye nitelendirmektedir.

Burjuva demokratik düzenin var olduğu öteki ülkelerde de benzer bir durum vardır. Bu nedenle çoğu kez çok partili rejim diye tanımlanmasına karşın, aslında burjuva demokratik düzenin iki büyük partili bir rejim olduğunu söylemek yanlış olmaz. «Çok partili» ifadesinin anlamı aslında parti kurmak özgürlüğü, ikinci parti olabileceğinin varlığı demektir.

Nitekim birçok ülkede, iki büyük partiden biri zamanla gücünü yitirebilme ve onun konumuna bir başka parti gelmektedir. Örneğin İngiltere'de XX. yüzyılın başlarına kadar iki büyük partiden biri olarak ge'nen Liberaller yerlerini daha sonra İşçi Partisi'ne terk etmişlerdir. I. Dünya Savaşı ertesinden beri İngiltere'de Muhafazakâr ve İşçi Partisi çifti, iki büyük —ve temel— parti durumundadırlar. Kapitalizmin gelişimine paralel olarak birçok ülkede sosyal demokrat ya da sosyalist adlı partiler de, aynı biçimde düzenin iki büyük ve temel partisinden biri haline geldiler.

Batı Avrupa'nın ileri kapitalist ülkelerinde düzenin merkez-sağ partisi, çoğunluğu orta mülk sahibi kategorisine giren kırsal nüfusun, kapitalist sınıfın, yüksek gelir düzeyine sahip teknokrat-bürokrat zümrelerin ve rantiyelerin oylarını alır. Düzenin sol partisi ise işçi sınıfının büyük bölümünün ve orta-düşük gelir düzeyindeki emekçi kategorilerin önemli kısmının oy desteğine sahiptir. Bu partiler ülkelerindeki en büyük işçi sendikalarıyla organik denilebilecek yakınlıkta bir ilişki içindedirler.

2. Dünya Savaşı'nın ertesinde, hemen hemen bütün Batı Avrupa ülkelerinde bu iki partili sistem arızasız işlemektedir. Gerek bu partilerin, gerekse herbiri bu partilerden biri ile işbirliği yapan öteki küçük partilerin «çekirdek oyları» vardır. Partilerin oy oranlarında büyük dalgalanmalar olmaz.

Merkez-sağ partiye-partilere oy veren kesimler için doğaldır ama daha çok sol «parti»(ler)e oy verenler için belirtilmesi gereken nokta, bu kesimlerin toplumsal konumlarının bozulmasından öte bir amaç taşımıyor oluşlarıdır. Toplumsal işbölümü içindeki fiili rollerini, toplumsal faaliyet'ere katılım biçimlerini ve bunlarla belirlenen konumlarını, dolayısıyla toplumsal hiyerarşi içindeki yerlerini veri alırlar. Böylece biçimlenmiş bir sınıf, zümre ideolojisine sahiptirler. Toplumsal konumlarına o anda karşılık düşen gelir düzeyini korumak ve yükseltmeye çalışmak siyasal tercihinin belirleyicisidir.

Bilimsel-teknolojik gelişmelerin yarattığı araçlar dünyasında, iş yapıcı rolün, çalışma kavramının giderek daha fazla araçlara zafede edilir hale gelişi ile, istihdam ediliği zihni yaratıcılığa elvermeyen, tersine onu dumura uğraştıran işteki araçlara tabi işlevin ortaklaşa

oluşturduğu «kendisi hakkında bilinç», geniş işçi, emekçi yığınları bir toplumsal devrim perspektifini daha güç kavrayabilir hale getirebilmiştir.

Sosyal demokrat partiler, bu olgunun, bu «bilinç» ifadesidirler. Kendilerini vareden o bilincin aşılmasını önlemek için özel çaba göstermeleri doğaldır. Sosyal demokrat partilerin gereğinde herhangi bir merkez-sağ partiden daha sıkı bir düzen koruyucu olabilmeleri bu yüzdendir. İşçi ve emekçi yığınlar, yukarıda anılan «bilinç» ancak eylem içinde aşabilecekleri için sosyal demokrat partiler bu eylemliliği masdebilecek önlemlere ağırlık verirler.

Sosyal devlet, ya da devletin demokratikleşmesi tezleri bu amaç bağlamında ele alınmalıdır. Şöyle ki:

İşçi ve emekçi yığınlar, toplumsal varlıklar olarak duydukları çeşitli tür ihtiyaçları, o ihtiyaçların niteliğine uygun bir faaliyetle karşılamak zorundadırlar. İşçi ve emekçi yığınların 19ncu yüzyıl sonlarına kadar kendi aralarında yürüttükleri yoğun örgütlenme uğraşı ile çağımızda işçi sınıfına yönelik, örgütsel sistem arasındaki tayin edici farkı kavramak için bu nüans önemlidir.

Kapitalizmin belli bir evresine gelinceye kadar işçi ve emekçi yığınlar, yalnızca gelirlerini, ücretlerini arttırmak için değil, kendi aralarında her çeşit dayanışmayı sağlamak, yoksun tutuldukları bilgi ve genel kültür edinmek, özel yeteneklerini geliştirmek v.b. bir dizi ihtiyaç için kendi içlerinde örgütlenir, çoğu gizli kurulan bu örgütlenmeler içindeki faaliyete doğrudan katılmaktadırlar. Siyasal hareketlere bu örgütsel temel üzerinde girilmekle örgütlenmenin içeliği, bu faaliyet türünün ötekiyle bağlantısı içinde yürütülmesini gerektirmektedir. İşçi sınıfının günümüz ile kıyaslanmayacak bir bilgilenme eğilimi ve teoriye ilgi göstermesinin önemli koşullarından biri budur. Bu düzeyin varlığında dikkate teorik kapasiteleriyle birçok işçi önderinin çıkması raslantı değildir. Ve yine işçi sınıfının 19ncu yüzyılın büyük devrimci dönemlerinin her birinde, bir öncekinden daha yetkin bir politik bilinçle, —en üst düzeyine Paris Komünüyle varan— yeni toplumsal-siyasal örgütlenmelerle kendini gösterebilmesi bu belirleyici etkenle açıklanabilir. Şu söylenebilir ki resmi toplumun zorla, yasa-kamalarıyla ve engellemelerle belirli bir toplumsal konuma ve eylemlilik durumuna ittiği işçi sınıfı, bu duvarların altında, sözkonusu sınırları tanımayan bir eylemliliği, böyle bir hayatı oluşturmaya çalışmakta ve bir yerde o duvarı aşarak bu hayatı yeni ilişkiler ve kurumlarıyla açığa vurabilmektedir.

Sendikaların, partilerin kurulmasının yasallık kazandığı 19ncu yüzyıl sonlarında kapitalizmin gelişmesi de topluma duyulur bir refah sağlayabilecek düzeye erişmiştir. Bu iki etmen işçi sınıfının yukarıda belirtilen siyasal-toplumsal eylemliliğinde ve bunların içinde gerçekleştirildiği örgütlenmelerde ilk başlarda kolay farkedilmeyen köklü değişimleri neden oldu. Kapitalist işbölümünün belirleyici etkisi temelinde mümkün olan bu değişimi kendisinde izleyebileceğimiz ilk olgu, işçi sınıfının siyasal-toplumsal eylemliliğindeki azalıştır. Gerçi işçi sınıfına yönelik, onun üye olduğu örgütler çoğalmış ve büyümüştür. Fakat işçi sınıfı her

bir belirlir bir ihtiyacına karşılık bu örgütlerde sürekli ve aktif bir eylemde bulunmamaktadır.

Çalışmanın bizzat kendisi en temel insanî ihtiyaçtır. İnsanı ayırdeden yan budur. Bu nedenle insan belli bir ihtiyacının bir doyum nesnesiyle karşılanmasıyla yetinemez. Herhangi bir organizma ihtiyacın hangi biçimde olursa olsun karşılanmasıyla yetinebilirken, insan o doyum noktasına, ürüne, onun niteliğine uygun bir eylemlilikte bulunarak varabilmiş olmayı da, bu boyutu da kendisi. İhtiyacın niteliğine uyarlı eylemde bulunmanın ekleri bizzat ihtiyacın doyurulduğu nesne kadar önemlidir insan için.

Sorunun düğüm noktası bu açıdan yaklaşıldığında görülür.

Gecimini sağlamak için istihdam olunduğu işle, alabilirdiğine daralan bir eylemin yineleyicisi olarak katılan işçi sınıfının ve durumu giderek işçi sınıfına benzeyen öteki emekçi zümrelerin bu dar faaliyetlerinin dışındaki bir dizi toplumsal faaliyetlerle ilişkisi tamamen edilgendir. O toplumsal faaliyetin tekabül ettiği ihtiyaç, yalnızca belirli ürünleri «tüketerek» karşılanmaktadır. Ücretler bunun aracıdır.

İşçi ve emekçi yığınları niteliğine uygun eylemliliklere yönelen her tür ihtiyaç, özel örgütlerin konusu olmuş ve her ihtiyaca karşılık düşen toplumsal faaliyet belli özel görevlilerce yapılır hale gelmiştir. Sosyal güvenliği genellikle devlete bağlı kuruluşlarca sağlanan, ekonomik mücadelesi sendikal kadrolarca yürütülen, siyasal mücadelesi profesyonel politikacılarca düzenlenen işçi ve emekçi yığınları bu alanlarda sürekli eylemde bulunması gereksiz hale gelmiştir. O söz konusu örgütlerin kendisinden aktif katılma beklenmeyen üyesidir. İş, onun için uzmanlaşmış ekiplerce yapılır. İşçi ve emekçi yığınları o işin başarılı sonuçlanması için kendisinden istenenleri —adət, oy v.b.— verir.

Sosyal devlet, ya da «devletin demokratikleşmesi», bu nitelikteki örgütlerin yarı-resmî statü kazanmalarının yanısıra bizzat devletin birtakım «sosyal kurumlar»la takviye edilmesi anlamına gelir.

Böylece işçi sınıfı, bütün sorunlarını devlet, parti veya sendikaların o sorunlarda uzman görevlilerine bırakacak duruma getirilmiş olur. Kapitalist büyümenin yığınları tanıdığı tüketim imkânlarının ve bunun yerleştiği tüketim-refah ideolojisinin verilmiş kalıpları içinde «kendî hayatını» yaşamaya koyulur. Sosyal devletin bütün alanlara uzanan yaygın mekanizması ve bunlarla ilişkide olan yarı-resmî örgütler —sendika, meslek kuruluşları, istihdam ve sosyal güvenlik kurumları— ağının altında ileri kapitalist toplumun ileri derecede apolitik, edilgen yığınları oluşur.

Kapitalist sınıf, merkez-sağ partiler, devletin, baskı aygıtlarına ek olarak ekonomiye makro düzeyde müdahale edecek imkânlarla sahip olmasını devletin sürekliliği için yeterli görürler. Soy kapitalist eğilim, böyle bir devletin varlığında kapitalist gelişmenin büyük krizlere düşmeden, kesiksiz ilerleyebileceğini varsayar. İnsanların toplumsal varlıklar olarak duydukları her tür ihtiyacı, karşılaştıkları her tür sorunu, öncelikle bir eylem ihtiyacı sorunu olarak ele almalarını, insanları öteki organizmalardan ayırdeden bu hayati noktayı çarpıtarak, her ihtiyacı belli bir doyum nesne-

sinin elde edilmesi ihtiyacına indirgeyen tüketim ideolojisinin, kapitalist «büyüme»nin kesiksiz ilerleyişine paralel olarak yerleşeceğine inanırlar. Tüm dikkat ve eylemlilik ihtiyacını geçimini sağladığı işe, oradaki rolüne yoğunlaştıran insanlar için en önemli konu toplam toplumsal üretimden aldıkları paydır. Bu payı ücretleri aracılığıyla alırlar. Ücret, o kişi —veya ailenin— siyasal, kültürel, toplumsal ihtiyaç nesnelere erişmesini, ihtiyacın bu nesnelere giderilmesinin dolayımıdır.

Bu nedenle «büyüme»nin sürekliliğini sağlamak, temposunu düşürmemek devletin temelidir. Büyüme, daha fazla tüketim imkânı, dolayısıyla ihtiyaçların daha geniş giderilmesi ve bu sayede «mutluluk» kapitalist hayat tarzı ve hayat anlayışı tüketim ideolojisi içinde böyle biçimlenir.

Merkez-sağ partiler, ihtiyaçların belli nesnelere gidilmesi eğilimini, her an yeni nesnelere yöneltilme imkânını veren bilimsel-teknolojik gelişmeler sayesinde bu hayat tarzının «değişme» izlenimi ve umudunu da vererek sürdürülebileceğine inanırlar. ABD bunun en tam bir örneğidir.

Bölümün başından beri anlatılanları somut örnekleri bağlamında toparlayabiliriz.

Bilindiği üzere ABD'de, orta büyüklükte de olsa bir Sosyal Demokrat parti yoktur. Devletin iki büyük partisi de eğilim olarak merkez-sağ diye nitelenebilir. ABD devleti, «sosyal devlet» anlayışından en uzak devlettir.

Buna karşılık ABD toplumu, apolitikleşmenin en belirgin biçimde görüldüğü toplumların başında yer alır. Tüketim ideolojisinin egemenliği ifadesini yetmez bırakan bir durumda bir «tüketim kültürü» içinde biçimlenen ABD toplumu, toplumsal hiyerarşiyi değiştirme-yönelik hareketlerin en az ve cılız görüldüğü bir toplumdur.

Günümüzün en itaatkar işçi ve emekçi yığınlarına sahip İskandinav ülkelerinde ise, mevcut devlet düzenlenmesinin mimarları Sosyal Demokrat partilerdir. «Sosyal Devlet» uygulamasının en başarılı örneklerini vererek, iktidara gelen merkez-sağ parti koalisyonlarının da esasta hiç bozmadıkları bir işleyiş kurmuşlardır ülkelerinde. Yerinde de vurgulandığı üzere bu uygulamanın asıl özelliği, örgütlenme ile eylem arasındaki bağı kırılma noktasına kadar çarpıtılmış olmasındadır. İnsanları niteliğine uygun biçimdeki ilişkilerle belli bir eylemliliğe yönelten ihtiyaçlar, sorunlar resmi veya yarı resmi örgütlerin konusu haline getirilmiştir.

Sosyal Demokratlar ise «büyüme»nin ergeç karşılaştığı kriz veya durgunluk evresi için önceden önlemler alma yanlısıdır. Devlet büyümenin ihtiyatlı bir çizgide yürümesi için uğraşmalı, durgunluk veya kriz evrelerinde yığınların tüketim düzeylerinin aniden büyük oranda düşmemesi için elinde yeterli bir «sosyal güvenlik» fonu ve büyüme için istenen yönde sağlayacak kapitalistlere tahsis edilecek fonlara sahip olmalıdır.

Muhalefetteyken bunun gereğini anlatan Sosyal Demokrat partiler ekonomik kriz veya durgunluk evrelerinde, durumları sarsılan yığınların oylarıyla iktidara geldiklerinde genellikle vaatlerini tutamazlar. Dev-

letin elindeki fonlar yetersizdir. Bu nedenle kendilerini iktidara getiren yığınları devletin mali gücünü çoğaltmak için özveriye çağırarak zorundadırlar.

Sosyal Demokratların ve genelde devletin sol partilerinin yakındıkları «kader» budur.

Türkiye'de Demokrasinin İki Büyük ve Temel Partisi: AP ve CHP

Türkiye'de kapitalizmin egemen hale geliş için bir tarih vermek gerekirse 1945 sonrasında sözedilmelidir. Türkiye toplumunun kapitalistleşmesi süreci çok daha gerilerden başlamışsa da asıl olarak 1945'den sonra hız kazandı.

Bir imparatorluktan arta kalan topraklar üzerinde, TC devleti adıyla yeni devleti kuran parti CHP'dir. 1950'ye kadar toplumu tek başına yöneten CHP yalnızca bu tarihsel devlet kuruculuğu mirasından dolayı değil, Bu örgütlere yönetici olarak seçilenler ve orada çalışan uzman görevliler, o örgütün kurulmasına gerek duyurulan ihtiyacın karşılanmasına yönelik faaliyeti üstlenmişlerdir. Örgütün üyesi durumunda olan yığınlar bu faaliyetin sonuçlarından yararlanırlar. Yığınların o faaliyete katılması gereksizdir. Faaliyet «örgüt», —pratik içeriğiyle örgüt yürütme kademelerindeki görevliler— tarafından yapılmaktadır.

ABD'de devletin işleme için toplumsal üretim düzeninin krizle karşılaşmaksızın işleme ve «büyüme»nin sürekliliği önkoşuldur. Sırf bu önkoşulun yetebileceğinden kaygılı olan sol düzen partileri tipik Sosyal Demokrat yaklaşım, devlet ekseninde kurulan örgütsel mekanizmanın varlığını da önemli bir önkoşul sayar. «Büyüme hızını» yavaşlatmayı da gerektirse bu mekanizmanın çalışması sağlanmalıdır. Bunun mali bedeli öncelikle karşılanmalıdır.

Bu yüzden «büyüme»nin önünde engeller çıktığından, ekonomi bir durgunluk evresine girdiğinde, merkez-sağ partiler, «büyüme»yi yeniden hızlandırmak gereğinden hareket ederler. Bunun için ücret düzeylerini indirmekten başlayarak «büyüme»yi sağlayacak yatırımları devreye sokmaya çalışırlar. Kapitalistler üzerindeki vergi yükünün azaltılması, ek olarak devlet kredileri vb. yollarla fon yaratıp bir an önce durgunluktan çıkmaya çalışırlar. Doğabilecek tepkiler için modern devletin etkin baskı aygıtları vardır. Bunlar gereğinde sertçe kullanılarak, doğabilecek yığınlar tepkilerinin sınırı aşmaması ve «büyüme»nin açtığı yeni imkânlarla kanalize edilmesi sağlanır.

Türkiye'yi çağdaş kapitalist toplumlar düzeyine çıkarmak, bu amaçla cılız sanayi ve ticaret burjuvazisini güçlendirmek isteyen CHP, bu amacı, az önce belirtilen ana amaca sekte vurmuyacak biçimde gerçekleştirmek istemektedir.

İşte bundan dolayıdır ki CHP, Cumhuriyetin ilk döneminde kurulan Terakkiperver Fırkayı da kısa süre sonra kapattı, Serbest Fırkayı «kendî isteğiyle» kapamaya zorladı. İlk, güçlü merkezi devletten yana olmadığı için, ötekisi ise «liberal» ekonomiyi savunup, devletin ekonomik hayat içindeki merkezi rolüne karşı çıktığı için CHP «devletçiliği»nin güncel siyasal gerekleri ile ve temel esprisi ile çelişmekteydi.

Türkiye'de kapitalizm, kapitalist sınıf, devletin geril-

miş kanatları altında büyütülürken, ilerde bu kesimlerin siyasal temsilcisi olacak DP kadroları da CHP'nin kendi içinde büyütüyorlardı. 1932'de İnönü hükümetine İktisat Bakanı olarak M. Kemal'in övgüli desteğiyle katılan C. Bayar ve onun ünlü «İş Bankası çevresi», 1945'de DP'yi kuracak ve 1950'de de DP iktidara gelecektir.

1950'den bu yana geçen süre boyunca CHP iki kez CHP ağırlıklı hükümetler içinde iktidara gelebildi.

1961-1965 döneminde çeşitli koalisyon hükümetleri ile işbaşında bulunan CHP 10 yıl süren DP iktidarının sonundaki ekonomik-siyasal hasarı onarmaya çalıştı. 1960 askeri darbesiyle sarsılan siyasal düzeni yeniden eski dengesine kavuşturmak için asker-sivil bürokrasiyi anayasal düzenlemelerle en üst düzeyde siyasal kurumlar oluşturuldu. Danıştay'ın yetkilerinin artırılması ve Millî Güvenlik Kurulu, Yüksek Hakimler Kurulu ve Anayasa Mahkemesi gibi kurumlarla asker-sivil bürokrasinin en üst düzeyde temsilcileri, yerinde güncel politikaya doğrudan etki edebilecek hale getirildiler. CHP ükeki «Batı» ülkelerinin gelişmişlik düzeyine yükseltmek için uyguladığı ekonomik-kültürel siyasal politikaların niteliğinden dolayı «devletçi parti»dir.

CHP'nin devletçiliği, kavramın bilinen ekonomik-hukuki içeriğinden, (büyük üretim araçlarının devlet mülkiyetinde olmasının gözetilmesi) farklıdır. Pedersahl bir devlet anlayışının ifadesidir. Bu bakımdan üretim araçları üzerindeki mülkiyet konusu ikincildir. Nitekim devletçilik ilkesinin CHP'nin «altı oku»ndan biri olarak ilan edildiği dönemde, ekonomide «hür teşebbüs ve sermayenin esas alındığı» özellikle belirtilmiştir. 1930'larda CHP iktidarı devlet eliyle sanayileşme programını yürürlüğe koyarken, İktisat bakanı, kurulan işletmelerin «birkaç sene sonra özel kuruluş haline getirileceğini» ilan ediyordu. Devletçilik devlet eliyle bir sanayi burjuvazisi yaratmak çabasını anlatır.

Yukarıda da değinildiği gibi CHP'yi «devletçi» yapan şey onun devlet-toplum ilişkisini ele alış biçimidir. Günümüzde kadar yaptığı bütün çizgi değişikliklerine karşın değişmeyen CHP anlayışı devleti toplumun yapıcısı olarak koyar. Devlet tıpkı bir babanın çocuğunu eğitip yetiştirmesi gibi toplumu istenilen biçime getirmekle yükümlüdür. Fakat babanın çocuğa karşı yetiştiricilik görevi bir yerde biter ama CHP'nin devletin bu görevi ebedidir.

Bu anlayış, özellikle Cumhuriyetin —TC devletin— ilk yıllarında olabildiğince titizlikle yürürlüktedir. Çünkü CHP'nin önder kadrosunu oluşturan asker-sivil bürokrasi, bir imparatorluktan arta kalan topraklar üzerinde yaşayan insanları yeni devletin uyrukları haline getirmeye çalışmaktadır. Hayati sorun budur. Kürdistan gibi Osmanlı döneminde siyasal özerkliğe sahip olan bölgeyi de merkezi devletin eksiksiz otoritesi altına sokmak kararındadır. Toplum tarafından seçilmeyen kadrolardan oluşan bu aygıtları seçimle gelenlerden oluşan vasama ve yürütme (hükümet) kurumlarının yetkilerine bir çeşit ortak oluyordular. CHP'nin öncülüğünde yapılan yeni Anayasa, devletin kalıcı kadrolarını güçlendiriyordu. Devlet aygıtını bu tarz dengeler kurarak onaran CHP, bu denge korunursa toplumun da dengesinin sağlanacağına inanıyordu.

Çünkü öncelik devlettedir. Toplum devlete göre şekillenir, ya da devlet toplumu şekillendirir.

Bu mantık, 1965'de benimsenen «ortanın solu» çizgisinde de aynen geçerlidir. Şüphesiz araçlar değişmiştir.

Bu konuya geçmeden CHP'nin 1961-1965 döneminde yapmaya çalıştığı ikinci onarım çabasına da değinmeliyiz. İktisadi düzeyde yapılan bu onarım DP iktidarından devralınan «ekonomik enkaz» nedeniyle 1950'de CHP'den önemli denilebilecek bir döviz rezervi ve borçsuz bir devlet maliyesi devralan DP, özellik'e iktidarının ilk 5-6 yılında uyguladığı ekonomi politikaları sonucunda krize yuvarlanmıştı. 1956 sonrasında birtakım önlemlerle durumu kurtarmaya çalışmışsa da başarılı olamamıştır. İnönü hükümetleri uyguladıkları sıkı mali politikalarla, 1965'de tek başına iktidara gelen AP'ye daha iyi durumda bir devlet maliyesi bırakarak «enkazı» bir ölçüde temizlediğini öne sürmüşse de, bunun bedelini ödemiştir. 1961'de %36.7 olan oy gücü, 1965'de %28.7'ye düşmüştür. Ecevit yönetimindeki CHP 1978 başında «enkazı» temizlemek için geldiğinde sahip olduğu oy gücünün üçte birini yitirip iktidarı AP'ye terkettiğinde, CHP sözcülerinin «onurlu yazgı»larından bahsedişleri bu yüzdendir.

Görü'len odur ki Türkiye'deki kapitalist sınıf, birilerine «onurlu yazgı»lar bahsetmeyi gelenek haline getirmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ünlü «afe-rizm» dalgası, 1929 dünya iktisadi krizinin etkisiyle duraklayıp, yoksul halk «kurtarıcı»lardan kurtulmak için uğruna çocuğunu kurban edecek bir ümit bekler hale geldiğinde, afe-rizmin palazlandığı kesimler üzerine «devletçiliğin» kanatlarını gerip onları örten İ. İnönü'nün CHP hükümeti taşıması ilkinin bu «onurlu yazgı»yı. «Her mahallede bir milyon» sloganıyla seçilen 1950-1960 döneminin sonunda İnönü'nün CHP ağırlıklı hükümetleri yine «onurlu yazgı»yı sırtlanmışlardır. 1970'de yapılan büyük devalüasyon ve alınan öteki önlemlere karşın ekonominin kötüye aldısını durduramayan Demirel hükümeti, 12 Mart'ta iktidardan indirilmiş ve Atatürk'ü asker-sivil bürokratlar «onurlu yazgı»yı üstlenmişlerdi.

Fakat bu «onurlu vaza»yı tasamak fazlasıyla uğursuz bir iş olmalıdır. Şimdiki kadar bu onurlu vaza»yı tasıyanların sonu kötü bitti. İnönü 1937'de iktidardan C. Bavara devrederken hayatından endişe ediyordu. 1950'de CHP dönemi sona ererken 1965'de AP hükük bir seçim zaferi ile iktidara geçerken «kaderin oyunu»nu bilmenin deneyiyle davandı. Fakat ne 1971-1973'deki «onurlu vaza»nın tasıyıcılarının ardındaki Atatürk'ü «partiler üstü» kadroların önde gelen kişisi F. Gürler ve ne de akrizmatik kimliğiyle «onurlu vaza»nın son tasıyıcısı Ecevit, onun kadar dayanıklı çıkmadılar. İki herhalde «kaderin oyunu»na davanamayıp kaderden kulo sektesine uğravı öldü. İkincisi çoktan 1973-1977 dönemindeki karizmatik kimliğini yitirmişti ve harcanma sürecine girmişti.

Türkiye'nin yakın dönem tarihinde CHP ve AP (DP)'nin tarihsel rollerini tanımlayabiliriz. AP (DP)'nin rolünün «Batı'daki merkez-sağ partilerle esasta aynı olduğu açık. AP de onlar gibi soruna «büyüme» açısından yaklaşmakta, bu eşilimi temsil etmekte, «bü-yüme»nin varolan ve doğabilecek tüm siyasal-toplum-

sal sorunları çözme, masnetme imkânlarını da getireceği esasından hareket etmektedir.

CHP Batı Avrupa'nın sol düzen partilerinin, genellikle sosyal-demokrat partilerin üst'endikleri role sahip gibi gözükmektedir. Fakat gerek yapısı gerekse bu rolü yerine getiriş biçimi önemli ölçüde farklıdır. Sosyal-demokrat partilerin aksine CHP 1973'e gelinceye kadar kendisinden işçi sınıfının özellikle uzak durduğu bir partiydi. 1973 sonrasında geniş bir işçi sınıfı desteğine sahip olmuşa da bu destek sosyal-demokrat partiler de o'duğu gibi organik nitelikte de ğildir. Üke işçi sınıfının çoğunluğunu toplayan sendikal sistemle çok sıkı örgütsel bağıntı içinde olan sosyal-demokrat partiler ile CHP'nin haldeki yapısı arasındaki farklılık gayet açıktır.

Önemli bir farklılık da, bu iki partinin görünüşte en fazla yaklaştığı noktadadır. Sosyal-demokrat partiler resmen devlet aygıtına dahil olmayan ancak yasal ve yarı-resmî konumlarıyla siyasal düzenin kurumsal çerçevesi içinde yer alan meslek ve çeşitli sosyal güvenlik örgütleri kanalıyla onlara belirli yetkiler sağlayarak, ağırlığı bu noktaya vererek her faaliyetin, devletin ona ilişkin bir aygıt bölümü dolayımında, onun yaptırıcı, yapıcı «katkı»sıyla yürütülmesine yönelik bir işleyiş yanlısıdır. Gerçi 1965 sonrasında CHP, toplumsal gelişmeler, sorunlar karşısında alacağı önlemleri sosyal-demokratlara daha yakın bir çizgide düşünmeye başlamıştır. Kooperatifler, köy-kent profesleri, «yönetime katılma» gibi sivil toplum içi örgütlenmelere verilen ağırlık bunun göstergesidir. Ancak CHP geleneksel pederşahi devlet anlayışından, modern/sosyal-demokrat devlet anlayışına, düzeni korumanın eski usullerinden yenilerine geçişi henüz tamamlamamışken iktidar oldu. Ve çok geçmeden görüldü ki, iktidarda yeni kadrolarla eski bildik CHP vardır.

CHP iktidarında halk kitleleri birçok tüketim mallarının yokluğuyla yaşamaya zorlanırken dışarıya sunulan bu mallarla devletin borçlarının ödenmesine çalışılmış ya da ödeneceği güvencesi bu yolla verilerek «devletin saygınlığı» onarılmaya istenmiştir. Faşist saldırıların katliamlar boyutuna yükseldiği dönem boyunca CHP'nin tüm derdi, devletin etkin ve tarafsız bir güç olduğu kanısını yerleştirmek olmuştur. Mahkeme kararlarıyla «etkinlik» görünümü vermek, POL-DER, TÖB-DER gibi memur örgütlerini tasfiye etmek için çeşitli yollarla uğraşarak devletin «tarafsızlığını» kanıtlamaya çalışmıştır.

Devleti etkinleştirmek için polislin merkezî bir bilgi-sayar sistemine sahip kılınması, böylece çok geniş bir işleme imkânı edinmesi, özel polis timlerinin en modern silah ve gereçlerle kurulması ve benzeri önlemler hızla uygulamaya konulmuştur. Şimdiki bunlar yeterli randımanı göstermemektedirler ama, CHP iktidarında yapılan bu tür değişikliklerin devlet baskı aygıtını daha «etkin» hale getireceği şüphesizdir.

İktidarı terk ederken devlet maliyesinin en azından MC'den devralındığından daha iyi olduğuna şüphe yok. Faşist hareketin polisliye önlemlerle etkisizleştirilemeyeceği gerçeğini dikkate alırsak, CHP'nin «etkin ve tarafsız» devlet mekanizmasını onarma gayretlerini görmezden gelemeyeceğimizi teslim etmek gere-

Birikim 56-57/29

kir. Bu bakımdan, CHP, «onurlu yazgı»sının gereğini, görevini yapmıştır.

Fakat halk doğal olarak anlamamıştır. Devleti saygın hale getirmeye çalışan, devletin «etkin ve tarafsız» bilimesi için eden gelen gayreti esirgemeyen CHP'yi takdir etmemiştir.

CHP, bu yazgıya da boyun eğdi ama bu kez düşüş çok fazladır. CHP düzenin sol partisi işlevini artık eskisi gibi yerine getiremeyeceğini anlayacak kadar sert bir darbe yemiştir. Eğer geleneksel devletçi yaklaşımını sürdürürse güden güne erişeceği kesindir. Daha önemlisi, Türkiye'de kapitalizmin varlığı düzey, bu düzenin sol partisi rolünün artık soy «devletçi» bir anlayışla yerine getirilemeyeceğini göstermektedir.

Bu bakımdan, önümüzdeki dönemde CHP'de önemli değişimler beklenmelidir. Eğer Ecevit son Kurultay'daki tavrını sürdürür ve CHP'de yapısal bir reorganizasyon, örgütsel değişim gerçekleştirilmezse buna en fazla üzüleceklerin başında AP gelecektir.

DÜZEN PARTİLERİNİN GÜÇ-OY KAYNAKLARI, TOPLUMSAL DESTEKLERİ

Gerek gelişmiş kapitalist ülke demokrasilerinde, gerekse Türkiye gibi kapitalizmin «demokrasi»ye belirli bir yerleşiklik sağlayacak ölçülerde geliştiği ülkelerde siyasal düzenlerin iki temel partisinin muntazam oy kaynakları vardır. Demirel'in deyimleriyle «çekirdek seçmen»dir bunlar. Türkiye'de otuz yılı bulan «demokrasi» uygulaması bu «çekirdek seçmen»lerin, seçime katılanların yaklaşık %60'ını oluşturduğunu gösterir.

Bunlar kendi toplumsal-ekonomik konumlarından memnun olan ve toplumsal hiyerarşinin değişmesinden yana olmayan, değişikliği yalnızca paylaşım düzeyindeki nispi düzenlemeler olarak kabul edebilen çeşitli toplumsal sınıflara mensup kesimlerdir. Varolan düzeni esasta koruyacağına emin olduğu merkez sağ ve sol partilerin kalıcı oy depoları bunlardır. Bu kitlelerin ancak bir bölümü «politika»ya aktif ilgi göstermektedir. Büyük bölümü ise, son yılların moda deyimleriyle «sessiz çoğunluk»turular. Verili koşullar içinde seçmen görevlerini yapmaktan ibaret politik görevlerini titizce yerine getirebilmektedirler. Toplumsal konularında, gelir düzeylerinde, alışkanlıklarında, değer yargılarında, toplumsal ilişkilerinde ancak tedricî, kolay uyulabilir değişikliklere taraftar olabilen; yasa saygısı güçlü, meşru davranış kalıplarından çıkmayan, resmî karar ve yönlendirme mercilerine itaatli ve harekete ancak bunların izin ve işaretleriyle geç-

ölen bu kesim, istikrarlı gelir düzeyine sahip ve bu kadar yeterli gören çeşitli sınıf insanlarından oluşur. Siyaset ve toplum bilimcileri bu kesim için «toplumun «büyüğü» derler. Kimileri de «orta sınıf» diye tanımlar.

Bu kesimin hiç şüphesiz her zaman bazı şikayetleri vardır. Fakat varolanla yetinmek, koşullara uyum eğilimleri her zaman güçlüdür. Asıl önemlisi konformisttirler. Bu karakteristik özellikleri nedeniyle, başkalarıyla paylaştıkları şikayetleri, sorunları, kendiliklerinden çözümlemeye kalkışmazlar. Böyle bir uğraş içine girmekten kaçınırlar. Toplumun kurulu düzeni içinde iş üstlenecek «merci»ler ararlar. Bu bakımdan «partilerine bağlılıkları pekâlâ «partiler-üstü/dışı» otoritelere bağlanmaya dönüştürülebilir.

İşte bu yüzden 14 Ekim'de seçime katılma oranı büyük önem taşıyordu. Düzenin iki büyük partisi de son üç yıl içinde iktidarda bulunmuşlardı. CHP AP'nin sorunlarla başedemediği teziyle birlikte gelip ondan daha başarısız biçimde iktidarı terk noktasına gelmişti. Bu olgu, sözkonusu partilerden yüzgeri etmenin ötesinde, bizzat «demokrasi»den yüzgeri etme eğilimine yol açmış olabilirdi. Seçimler arefesinde bazı çevrelerin «ara rejim» alternatifini açıkça öne sürmelerinin altında bu hesap vardı.

Seçime katılma oranı ortalamadan çok düşük olsaydı sanırım seçimlerin galibi AP ve Demirel seçim ortesinde görüldüğü gibi rahat olamayacaktı. Böyle bir durumda AP+CHP toplumun ergin bireylerinin yarısından az bir kısmının oyunu almış olacaktı. Birlikte oy oranları %76 olarak ilân edilen AP-CHP'nin bu durumda tüm ergin bireylerin %40-41'nin oy desteğine sahip olduğu iddiası ara-rejimcilerin meşruiyet gerekçesi olarak kullanılabilir. MSP müzmin ara-rejimci çevrelerce hâlâ «rejim-dışı» sayıldığı, MHP anlatılmasına bile gerek olmayan nedenlerle böyle bir rejime arka çıkmaya hazır olduğu için ve seçime katılan sosyalist adli parti ve bağımsız adayların oyları her ne kadar yüksekse o kadar ara-rejim gerekçesi sayılacağı için, AP-CHP'nin tüm seçmen kitesindeki desteği önem kazanıyordu. AP-CHP'nin birlikte bu oranı bulmaları ve AP'nin umulanın üzerinde oy toplaması «demokrasi»nin yerleşmesi, hatta «ara-rejim»cilerle karşı zaferi olarak yorumlandıysa nedeni budur.

14 Ekim ortesinde resmî siyasal durumun başlıca olgularının analizini burada bitiriyoruz. Sosyalist hareketin bu olguların varlığında biçimlenecek tutumunun genel içeriği başyazıda ifade edilmişti. Önümüzdeki sayıda bunun daha geniş bir açıklaması yapılırken, aynı zamanda yukarıda analiz edilen olgular bu açıdan da ele alınacaktır.

Birikim 56-57/29